

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2010

Petra Schneiderová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Vliv canisterapie na sociálně-psychologické
dovednosti dětí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.

Vypracovala:

Petra Schneiderová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vliv canisterapie na sociálně-psychologické dovednosti dětí“ vypracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, která je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 09.04.2010

.....

podpis studenta

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Františku Vízdalovi, CSc., za odborné vedení a pomoc při jejím vypracování.

Motto:

*„Když se vytratila veškerá naděje,
když nikdo nepřichází na pomoc
a krásy života vyprchaly,
zjišťuji, že pomoc přeci jen přichází...“*

Mahátma Gándhí

OBSAH

Úvod	3
1. Canisterapie	5
1.1. Historie canisterapie	5
1.2. Metody canisterapie	6
1.2.1. Animal Assisted Activities (AAA)	6
1.2.2. Animal Assisted Therapy (AAT)	7
1.3. Role psa v canisterapii	7
2. Canisterapie a její uplatnění	9
2.1. Mentální postižení	9
2.2. Tělesné postižení	10
2.3. Smyslové postižení	11
2.4. Autismus	12
2.5. Logopedie	13
3. Pozitivní účinky canisterapie	15
3.1. Sociální dovednosti	15
3.2. Rozvoj citových projevů	17
3.3. Rozvoj rozumových schopností	17
3.4. Rozvoj pohybových schopností	18
4. Vztah sociální pedagogiky a canisterapie	19
5. Praktická část	22
5.1. Cíl výzkumu	22
5.2. Metodologie výzkumu	22
5.3. Konceptualizace	23
5.4. Volba populace a vzorku	24
5.5. Doplnující údaje k vlastnímu výzkumu	24
5.6. Informační údaje o konverzačních partnerech	25
6. Analýza a interpretace dat	27
6.1. Zajištění profesionálního přístupu při canisterapii	27
6.1.1. Spolupráce při canisterapii s jinou osobou	27
6.1.2. Osobní přístup canisterapeuta	28
6.1.3. Reakce a zájem psa o canisterapii	31

6.2.	Reakce dětí „před“ a „po“ canisterapii.....	32
6.2.1.	Psychická stránka dětí	32
6.2.2.	Rozumová stránka dětí	36
6.2.3.	Pohybová stránka dětí.....	38
6.3.	Shrnutí analýzy a interpretace dat ve vztahovém rámci sociální pedagogiky.....	41
	Diskuze	43
	Závěr	44
	Resumé	46
	Anotace.....	47
	Klíčová slova	47
	Seznam literatury	48
	Seznam příloh	50

ÚVOD

Můžeme říci, že pro člověka je nejdůležitější jeho zdraví. Pokud nastane situace, že člověk onemocní, a to z různého důvodu, přichází na řadu léčba. Ať má léčba krátký nebo zdlouhavý průběh, v každém případě se v našem životě vždy na někoho spoléháme. V první řadě spoléháme na odborníky – lékaře a hlavně na podporu našich nejbližších. V jiném případě podstupujeme různé terapie. Ve světě je známá a v některých případech i běžná terapie pomocí domácích mazlíčků. Častější a vyhledávanější se stává terapie pomocí psů.

V České republice je známa hipoterapie – terapie za pomoci koně, ale do popředí se dostává i právě zmíněná terapie psem - canisterapie.

Já osobně jsem se s touto formou léčby dostala do kontaktu ve Sdružení „Piafa“ ve Vyškově. Získala jsem mnoho nových zkušeností a pochopení pro práci s klientem. Díky zúčastněných terapií se o canisterapii více zajímám a snažím se správně pochopit její průběh i cíl a to jak individuální, tak skupinové terapie. Proto bych se v této práci ráda zaměřila na objasnění úlohy jednotlivých činitelů, kteří se na canisterapii podílejí a odhalení okolností, za nichž má canisterapie největší vliv na rozvíjení sociálně-psychologických dovedností dětí.

Ve své práci vyzdvihuji léčebnou metodu využívající psí lásky. Canisterapie má velmi široké uplatnění, a proto může pomoci většině lidí s různými potížemi. Je prokazatelné, že přítomnost psa má řadu pozitivních účinků nejen na lidskou psychiku, ale celkově na zdravotní stav člověka.

Poznávacím cílem mé práce je popsat pozitivní vliv canisterapie na sociálně-psychologické dovednosti dětí. Popisuji, jaký má samotný pes účinek na správný vývoj psychiky klienta, na rozvoj sociálně-psychologických dovedností a jestli vůbec může být právě čtyřnohý přítel prospěšný pro různé druhy postižení.

V teoretické části se zaměřuji na vysvětlení pojmu canisterapie a její formy poskytování, ve stručnosti se zmiňuji o historii canisterapie, dále popisuji její dvě hlavní metody, kterými jsou „činnosti za účasti zvířat“ a „terapie pomocí zvířat“. Také se zabývám rolí psa a nakonec nastíněním kritérií, které musí pes a jeho pán splňovat pro svoji práci. Nejdůležitějšími kapitolami jsou využitelnost canisterapie v mnoha typech zařízení a účinnost psa při rozvoji zdravého vývoje psychiky.

Část empirická je podložena výsledky analýzy rozhovorů s konverzačními partnery a vlastním pozorováním. V rámci kvalitativního šetření volím techniku

polostrukturovaného rozhovoru, tzn. rozhovor pomocí návodu. Zaměřila jsem se na konverzační partnery (tj. canisterapeuty) různých organizací, kteří poskytují canisterapii převážně dětem. Dalším kritériem při výběru konverzačních partnerů je praxe s canisterapií, alespoň 2 roky. Mým cílem je zjistit, jaké jsou názory a zkušenosti canisterapeutů s rozvojem sociálně-psychologických dovedností u dětí, kteří navštěvují canisterapii a kteří činitelé se podílejí na terapeutickém účinku canisterapie.

Doufám, že tato práce neobohatí pouze moji mysl, ale přinese nové poznatky i všem těm, kteří mají zájem zabývat se právě canisterapií. Tady se naskýtá možnost všem se osobně zapojit do rozvoje a řešení daného problému, podrobněji informovat veřejnost a zabývat se stejně jako já v mé bakalářské práci vlivem canisterapie na rozvoj sociálně-psychologických dovedností dětí.

1. CANISTERAPIE

Slovo canisterapie pochází z latinského slova canis (pes) a terapie (léčba). Název canisterapie se vžil jako označení způsobu terapie, která využívá pozitivní působení psa na zdraví člověka. Jedná se o působení psa na člověka prostřednictvím jejich vzájemné interakce.

Canisterapie klade důraz především na řešení problémů psychologických, citových a sociálně-integračních. Působení na fyzické zdraví člověka je u ní druhotné a zahrnuje spíše složku motivace k rehabilitaci a povzbuzení imunity prostřednictvím psychiky (Galajdová, 1999). Využívá se především etologie (chování) a fyziologie (vlastnosti, tvar, velikost, teplota, pohyb těla atd.) psa. V některých případech může pes sloužit pouze jako prostředek k navázání prvního kontaktu, jindy slouží jako motivační prostředek (Výroční zpráva, 2004).

Poskytuje se formou skupinové terapie i individuální práce v oblasti: Speciální pedagogiky – specifické vývojové poruchy učení a chování. Socioterapie – (léčba společenstvím), řeší problémové začleňování osob do skupiny. Psychoterapie – (léčba psychologickými prostředky), když jsou obtíže do značné míry ovlivněny duševním stavem klienta. Fyzioterapie – (léčba fyzikálními prostředky), nemoci pohybového a nervového aparátu. Dále i prostřednictvím, seminářů, kurzů a stáží. Je vhodná pro děti i dospělé. Zaměřena je pro stacionáře, domovy důchodců, ústavy sociální péče a ambulantní zájemce. Indikace canisterapie vždy úzce souvisí s doporučením lékaře či jiného odborníka, také s možnostmi, přáními a potřebami klienta (Výroční zpráva, 2004).

1.1. HISTORIE CANISTERAPIE

Člověk a pes...potkali se již dávno, asi před 15 tisíci lety. Za tu dlouhou dobu se stali společníky, přáteli a spojenci. Pes byl pro svého pána zejména dobrým hlídačem jeho obydlí, stád i jeho samotného. Později byl i jeho dobrým partnerem při lovu či výrazem prestiže a bohatství.

V sociálně zdravotní oblasti pomáhal již ve starém Řecku, využívala se léčivá moc psích slin i účinky jeho hřejivého kožíšku.

Po 1. světové válce se započalo cíleně s výcvikem psů pro válečné invalidy a pes si tak pomalu zvykal na úkoly psa vodícího či záchranářského.

Postupem času se canisterapie stala velmi významnou součástí zooterapie, kdy se pes stává součástí terapeutického procesu. Během 60. a 70. let 20. století se canisterapie dostává do středu zájmu odborné veřejnosti, vznikají centra zabývající se zvířecími terapiemi. V roce 1969 Boris M. Levinson na základě svých pozorování vyslovuje teorii o funkci zvířete (psa) jako sociálního katalyzátoru, který umožňuje rychlejší navázání kontaktu mezi terapeutem a pacientem. V 80. letech pak dochází k jasnému rozlišení mezi méně odbornou činností za účasti zvířat (AAA) a ryzí terapií pomocí zvířat (AAT). Canisterapie se také více profesionalizuje, dochází ke zvýšení spolupráce mezi psychology, lékaři, příbuznými klientů, kynology, etology, zkrátka mezi zúčastněnými a odborníky. Jsou vypracovány metodiky k výcviku a výběru psů (kolektiv autorů, 2000).

To vše se týče především západní Evropy a USA, u nás k rozvoji canisterapie dochází hlavně po roce 1989. Od počátku 90. let se v časopisech objevují články o canisterapii, vznikají občanská sdružení zabývající se touto činností, MUDr. Lenka Galajdová vydává v roce 1999 knihu „Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie“. Na řadě univerzit vznikají diplomové práce s touto tematikou. A samozřejmě činnost canisterapeutů se rozšiřuje, řada institucí si opatřuje vlastní rezidentní psy, jinam psi pravidelně docházejí (kolektiv autorů, 2000).

1.2. METODY CANISTERAPIE

1.2.1. Animal Assisted Activities (AAA)

Poskytují příležitost pro motivační, výchovný odpočinkový a terapeutický prospěch zaměřený na zvýšení kvality života klienta, odehrávají se v různých terapeutických prostředích a jsou vedeny speciálně vyškoleným odborníkem nebo dobrovolníkem za účasti speciálně vybraných zvířat (Galajdová, 1999).

AAA – činnost za účasti zvířat, výsledky lze vyjádřit pouze v pocitech – radost, spokojenost, štěstí.

AAA lze rozdělit na:

- a) Pasivní - kdy pes má pozitivní efekt již pouhou svou přítomností v určitém prostředí,

- b) interaktivní - kdy klient pečuje o zvíře stále (rezidentní typ – zvíře přítomné v ústavu) nebo formou projektů v různých časových délkách a pravidelnosti (návštěvní typ) (kolektiv autorů, 2000).

1.2.2. Animal Assisted Therapy (AAT)

Jedná se o cílenou intervenci, při které je zvíře nedílnou součástí terapeutického procesu. Je poskytována a vedena zdravotnickým profesionálem se speciálními odbornými znalostmi. AAT – terapie pomocí zvířat, výsledky jsou objektivně pozorovatelné a měřitelné. Cílem může být posílení žádoucího chování nebo utlumení nežádoucího chování klienta. Například léčení fobií, nácvik nových dovedností, jako mluvení a chůze (Galajdová, 1999).

Metoda AAT prokázala svoji efektivitu u dětí, jejichž matky užívaly v době těhotenství kokain, heroin nebo jiné drogy. Takové děti mívají množství zdravotních, neurologických a výchovných problémů, trpí poruchami pozornosti a opožděním vývoje jazykových a jiných dovedností. Často jsou nespolečenské a odmítají fyzický kontakt.

Lidé žijící v různých zařízeních sociální a zdravotní péče, jako jsou ústavy sociální péče, domovy důchodců, léčebny, sanatoria, internáty a dětské domovy, mají každodenní život přesně určený a kontrolovaný. Vysoká míra organizovanosti života a nedostatek soukromí a možností vlastního rozhodování v nich často vyvolává úzkost, depresi, pocity izolace a jiné příznaky institucionalizace. Když se ale zvíře a péče o ně staly pravidelnou součástí režimu dne, zaznamenali z toho prospěch nejen obyvatelé, ale i personál. Možnost starat se o zvířata zmírňuje umělou kvalitu zařízení. Zvířata poskytují příležitost ke hrám, mazlení, péči o ně a k zapojení do společnosti.

Programy se zvířaty mohou zahrnovat složku individuální terapie, ale většinou se jedná o volnější přístup, kdy zvířata zpříjemňují život v instituci oběma stranám, tedy o AAA. Ty vyžadují ve srovnání s AAT minimální dokumentaci a menší zapojení personálu, i když i zde zvířata začleněná do programu musí splňovat specifická povahová a zdravotní kritéria (Galajdová, 1999).

1.3. ROLE PSA V CANISTERAPII

Zvířata bývají opakovaně posuzována jako zdroj sociální podpory, což je důležité pro zdravý psychický vývoj všech dětí. Pes děti učí k projevům

sociálního chování (příchyllost, soucit, ohleduplnost, trpělivost, respektování druhé bytosti, poskytování péče, komunikace s jinou bytostí – slovní i mimoslovní atd.). Pes jako společník může různými způsoby pomáhat klientovi překonávat různé bariéry a ukazuje cestu životem z lepší stránky. Je partnerem k rozhovorům, jelikož má čas vyslechnout, nekritizuje a neposmívá se. Není-li po ruce člověk, který by mohl být důvěrníkem, může jej tedy nahradit pes, který má navíc tu výhodu, že sdílená tajemství nikde nevyštěká (Galajdová, 1999).

Pes s terapeutickým posláním rozvíjí klientovu fantazii, uspokojuje citové potřeby a potřebu tělesného kontaktu – mazlení, hlazení. Může fungovat do určitého stupně jako sourozenec, protože se nechová jako dospělý. Tím přispívá k psychické rovnováze a řešení konfliktů. Díky tomu, že patří k jinému živočišnému druhu, podpoří například u dítěte vznik ranné identity, dítě zažívá své já ve srovnání se psem. Rodiče jsou pro srovnání nevhodní. Záleží ovšem i na tom, v jakém věku se dítě se psem setká. Přílnavost ke všemu živému se objevuje velmi brzo. Pro dítě do 3 let je pes něčím pohyblivým, zajímavou hračkou, které dává přednost před neživou. U předškolních dětí a mladších školáků plní výchovnou funkci (podnět k ovlivňování žádoucího chování a spolupráce v kolektivu). Ve věku 8-12 let nastává zlom ve vztahu ke psovi, kdy se v dítěti rozvíjí rodičovské, pečovatelské postoje – něžnost a odpovědnost. U starších dětí, tj. nad 12 let, je pes vychovatelem, kdy sám na sebe dovoluje výchovně působit ze strany dítěte (dítě je jeho pánem a cvičí s ním). Významným faktorem je ovlivnění životního stylu dětí zajímavou volnočasovou aktivitou (Galajdová, 1999).

Zpětnou vazbou a motivací pro děti je v canisterapii možnost zhlédnutí hry se psem na videu. Velmi dobrým integračním momentem je vytváření terapeutických skupin s dětmi zdravými a handicapovanými (kolektiv autorů, 2000).

2. CANISTERAPIE A JEJÍ UPLATNĚNÍ

Canisterapie se dá využít ve velkém množství zařízení. V České republice se nejčastěji vyskytuje ve speciálních školách a školkách a v domovech pro seniory. Přítomnost psa pomáhá odbourat stres z nepříjemného prostředí. Kontakt s milým tvorem, který neodmlouvá a vždy ochotně vyslechne, dodává pocit jistoty a bezpečí. Hlavní však je, že na mnoha místech chybí pouze samotný kontakt se zvířetem. Právě nemocnice, kde jsou pacienti dlouhou dobu sami a své miláčky museli nechat doma, je tím pravým místem. Přítomnost i cizího pejska jim přinese mnoho radosti a může tak urychlit léčbu (<http://www.dcmotol.cz/cs/canisterapie>).

Galajdová (1999) píše, že se uplatňuje zejména jako pomocná psychoterapeutická metoda při řešení různých situací, kdy jiné metody selhávají nebo je nelze použít.

2.1. MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ

Švarcová (2006:28) uvádí, že *„každý člověk s mentálním postižením je svébytný subjekt s charakteristickými osobními rysy. Přesto se však u většiny z nich projevují společné znaky, jejichž individuální modifikace závisí na hloubce a rozsahu mentální retardace, na míře postižení jednotlivých psychických funkcí a na rovnoměrnosti psychického vývoje v rámci mentální retardace“*.

Za mentálně retardované lze považovat takové jedince, u nichž dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování. Příčinou vzniku mentální retardace je organické poškození mozku. Stav, který může připomínat mentální retardaci, označovaný jako pseudooligofrenie, se vyskytuje u dětí, u nichž došlo k zaostávání vývoje rozumových schopností z jiných důvodů, než je poškození mozku a u nichž psychické procesy probíhají normálním způsobem. To znamená, děti výchovně zanedbané, děti se závažnými emočními poruchami nebo děti s vážným smyslovým postižením (Švarcová, 2006).

Hodnocení mentální retardace dle Vágnerové (1999):

Lehká mentální retardace. Postižení dovedou v nejlepším případě uvažovat na úrovni dětí středního školního věku. Nejsou schopni uvažovat abstraktně. Ve verbálním projevu chybí většina abstraktních pojmů, užívají jen konkrétní označení.

Středně těžká mentální retardace. Uvažování je na úrovni věku předškolního dítěte. V komunikaci chybí běžné konkrétní pojmy. Verbální projevy jsou chudé a špatně artikulované. Dovedou se učit jen mechanicky, především na praktické úrovni. Jsou schopni zvládnout běžné návyky a jednoduché dovednosti (např. sebeobsluhu, pracovní úkony apod.).

Těžká mentální retardace. Většinou se jedná o kombinované postižení (motoriky, zraku apod.). Postižení dovedou v nejlepším případě chápat základní souvislosti a vztahy, zhruba na úrovni batolete. Jsou schopni si osvojit jen několik špatně artikulovaných slovních výrazů, které navíc používají nepřesně - generalizovaně. Někdy se nenaučí mluvit vůbec. Učení dětí s mentální retardací je značně omezeno na úkony sebeobsluhu a plnění několika příkazů a vyžaduje mnoho dlouhodobého úsilí.

Hluboká mentální retardace. Provázena ve většině případů pohybovým defektem. Poznávací schopnosti se téměř nerozvíjejí, postižení dovedou v nejlepším případě diferencovat známé a neznámé podněty a reagovat na ně libostí či nelibostí. Artikulovanou řeč nezvládají.

Canisterapii můžeme použít z důvodu udržení delší pozornosti, klient si uvědomuje, že pes není hračka a má své potřeby v oblasti péče, a aby ho měl někdo rád. Pes se chová ke všem stejně, může se použít k nácviku sebeobsluhy klienta, dále je nápomocen při rehabilitačním cvičení. Hrou se psem se u klienta rozvíjí motorická činnost, podporuje se a rozvíjí fantazie (malování, modelování). Důležitý je pocit ochrany a jistoty. Klient má možnost po hře nebo cvičení relaxovat se psem (viz příloha č. 1, obrázek 1) (<http://www.psiprozivot.cz/canisterapie.htm>).

2.2. TĚLESNÉ POSTIŽENÍ

Tělesné postižení má dva základní aspekty, kterými jsou nedostatečnost pohybových kompetencí a deformovaný zevnějšek. Důležitá je úroveň soběstačnosti, tedy schopností jakékoli samostatné lokomoce a sebeobsluhy, která je dána schopností používat ruce. Jakýkoliv defekt nepostihuje jen určitý orgánový systém, ale ovlivňuje celou osobnost postiženého jedince a vytváří specifickou sociální situaci. Vrozené

a později získané postižení se v mnoha směrech liší, mají jiný objektivní i subjektivní význam. Každé postižení má svoje typické primární důsledky, které vedou k dalším sekundárním potížím. Různá postižení vyvolávají rozdílné reakce společnosti, někdy může jít až o sociální stigmatizaci. Pohybově postižený člověk nemá takovou možnost setkat se s různými lidmi a má menší zkušenost s různým sociálním prostředím. Pokud má v takovém kontaktu obtíže, může se začít lidem vyhýbat. Je zde větší riziko, že bude izolován (Vágnerová, 1999).

Pes pro klienta znamená něco jako důvěrník, kamarád a společník. Může být snadnou motivací k rehabilitaci, zdrojem obohacení a zpestření života, zdrojem ke zlepšování komunikace s okolím. Návukem různých dovedností klient získá menší závislost na pomoci jiných, zvýšení pocitu bezpečí, prolomení bariery osamělosti (<http://www.canisterapie.info/o-canisterapii>). Pes u dětí rozvíjí tělesnou oblast a to jemnou a hrubou motoriku. Pro zlepšení jemné motoriky pes přináší házené míčky a je za to následně odměňován pamlskem. Pokud pes není vášnivý aportér, využívá se péče o psa, děti ho mohou česat, krmit, připnout mu vodítko apod. Pro rozvoj hrubé motoriky působí pes hlavně jako motivační prvek, děti za ním lezou po čtyřech, společně cvičí, překonávají různé překážky, schovávají mu různé předměty, včetně pamlsků. Ty, které mohou mu připnout vodítko a sami ho vedou, což zároveň zvyšuje jejich sebevědomí (viz příloha č. 1, obrázek 2) (<http://www.psiprozivot.cz/canisterapie.htm>).

2.3. SMYSLOVÉ POSTIŽENÍ

Zrakové postižení ovlivňuje rozvoj poznávacích procesů, především v ranném dětství. Zrakové vnímání přináší většinu informací o okolním světě. Pokud je přísun těchto podnětů omezený nebo dokonce chybí úplně, člověk jej musí nahrazovat jinak. Kompenzační funkci má především sluchové vnímání, hmatové vnímání, řeč a paměť. Sluchové vnímání se na základě aktivnějšího využívání stává citlivější a diferencovanější. Nejde o vrozené zvýhodnění, ale o učení a zvýšenou potřebu užívat právě určitý smysl. Hmatové poznání je analytické, skládá se z mnoha dílčích kroků. Má pracnější postup, větší nároky na pozornost, paměť a myšlení. Celkově se jedná o velice zdlouhavý proces. Řeč nahrazuje chybějící zrakové funkce. Celková úroveň verbální inteligence zrakově postiženého člověka není na zrakových funkcích přímo závislá. Pokud má takový jedinec alespoň průměrné předpoklady a žije v podnětném

rodinném prostředí, nedochází k opoždění rozvoje verbálních rozumových schopností. Největší význam má paměť, jsou na ni do značné míry odkázáni, protože získávání různých informací bývá často obtížnější než jejich uchování (Vágnerová, 1999).

U nevidomých pes přispívá k větší nezávislosti na okolí, je učen k varování před překážkami, dává pocit bezpečí v davu. Stejně jako u jiných druhů postižení, i zde je pes brán jako kamarád a společník, který přispívá k lepší komunikaci s okolím (u dětí dochází ke zjištění, že není jen jeden typ psa, ale existuje rozdílnost v rasách, srsti, velikosti, apod.). Každopádně zvyšuje sebevědomí klienta a brání pocitu neužitečnosti. Také dochází ke snížení strachu a stresu v neznámém prostředí (kolektiv autorů, 2000).

U neslyšících je přínosem ke zvyšování nezávislosti, posílení soběstačnosti a sebedůvěry. Těžká sluchová porucha značně ovlivní i socializaci postižených. Zvláštnosti chování takto postižených lidí jsou dané obtížemi ve sdělení a vysvětlování čehokoli, včetně určitých norem chování. Hůře se orientují v mezilidských vztazích a jejich komunikace se omezuje na nejdůležitější informace (Vágnerová, 1999).

Klienti s poškozením čichu oceňují úlohu psa jako praktického pomocníka (upozorní na únik plynu nebo zápach kouře apod.). Pro klienty s poškozením hlasu je psí kamarád ten, kdo rozumí pokynům vyjádřeným gestikulací nebo gestikulací spojenou s určitým zvukovým signálem. Navozuje opět zlepšení komunikace s okolím (<http://www.canisterapie.info/o-canisterapii>).

2.4. AUTISMUS

Autismus postihuje tři z pěti dětí z deseti tisíc, bývá častěji u chlapců než u dívek. Příčinou je organické poškození mozku. Mentální retardace postihuje 75% autistických dětí. Negativními symptomy autismu jsou poruchy socializace, poruchy poznávání, poruchy rozvoje řeči. Pro autistické děti je typická neschopnost navazovat sociální vztahy. Nereagují na běžné sociální signály, např. na oční kontakt, úsměv a emoční projevy. Autistické jedince je navíc obtížné nějakým způsobem motivovat, protože pro ně sociální ocenění, např. úspěch a uznání, nemá žádnou hodnotu. Jsou schopni reagovat pouze na materiální odměnu, např. na bonbony. Nejsou moc zvědavé a spontánní, rozmanitost světa je jim nepříjemná, protože potřebují zachovávat velmi rigidní řád, kterému jsou schopny lépe porozumět. Potřeba stálosti a neměnnosti okolí vede k tendenci fixovat, konzervovat stávající situaci. Brání se jakékoli změně ve svém denním programu. Vyžadují, aby jejich věci byly stále na stejném místě. Většina jejich

aktivit spočívá v rituálech. Tyto děti nerozlišují mezi živými bytostmi a neživými objekty. Mají odlišný vztah ke světu, což je zřejmé i z nápadností manipulace s různými objekty, např. v oblíbě mají předměty a věci, které se stereotypně pohybují. Líbí se jim točení kolečkem, otáčení provázku, sledování pračky apod. Stereotypní bývá i autostimulace těchto dětí, otáčejí se dokola, točí prsty atd. Autistické děti nedovedou komunikovat standardním způsobem. Jejich řeč je vždycky nápadná, buď se nevytváří vůbec nebo je jen velmi primitivní. Děti nežvatlají, ale začnou hned mechanicky opakovat celé věty. Opakují to, co řekl druhý člověk, avšak bez porozumění a potřeby pochopit obsah (Vágnerová, 1999).

Pro autisty, kteří mají svůj vlastní vnitřní svět a komunikují na jiné úrovni, je kontakt se zvířetem, které komunikuje jednoznačně a jednoduše, srozumitelný. Autisty se zvířaty sblíží jejich způsob myšlení – myšlenky probíhají v obrazech, a pes proto velmi dobře plní roli prostředníka v komunikaci s lidmi. Pes přispívá k duševní rovnováze klienta a snižuje pocit osamění. Poskytuje potřebnou lásku v době, kdy chtějí oni potěšení z dotyku se zvířetem, a tím lze i dosáhnout zmírnění projevů autismu (kolektiv autorů, 2000).

2.5. LOGOPEDIE

Řeč je mimořádně složitá funkce, ale při dobré a podnětné výchově je dítě schopno ovládnout ji spolehlivě a včas. Rozhodujícím obdobím jsou již prvé dva roky života, kdy dítě své broukání, žvatlání a zejména první slabiky a slůvka samo porovnává a upravuje podle vzoru nejbližšího a nejstálějšího, především podle řečových projevů své matky. Matčino uklidňující povídání a zpívání připoutává nejen sluchovou, ale také zrakovou pozornost dítěte. Při rozvíjení řeči jsou ve výhodě děti, které si hrají a "experimentují" se svým hlasem a mluvidly, protože tím samovolně nalézají a upevňují pocitové a sluchové vazby, které tvoří důležitý základ budoucí úspěšné řeči. V nevýhodě jsou naopak děti, jejichž rodiče mluví rychle a přes sevřené rty nebo dokonce záměrně patlají a deformují mateřskou řeč (Synek, 2006).

Pes motivuje děti i v oblasti řečové. Některé se snaží opakovat jednoduchá slova, oslovovat psa jménem. Dochází k nácviку správné výslovnosti, rozšiřování slovní zásoby, usměrňování rychlosti řeči. Děti, které nemluví, dávají najevo radost z přítomnosti psa broukáním nebo úsměvem (viz příloha č. 1, obrázek 3) (<http://www.psiprozivot.cz/canisterapie.htm>).

Jak jsem již uvedla, spektrum využití psa v canisterapii je velmi široké. U jednotlivých oblastí následují specifika podle závažnosti onemocnění, věku klienta, prostředí a přístupnosti. Při vhodném přístupu je možné canisterapii aplikovat téměř na kohokoli. Omezující jsou zdravotní rizika. Lidé trpící alergiemi nebo ti, co mají sníženou imunitu či jiné zdravotní problémy, které by mohla přítomnost zvířete vyvolat nebo zhoršit jsou z canisterapie vyřazeni. Je také nutné zachovat dobrovolnost canisterapie ze strany klienta a u lidí bojících se psů tento fakt respektovat. Mnohdy jsou fobie citlivým přístupem s úspěchem překonány, ale nelze se na to spoléhat. Důležité je posouzení možných negativních psychologických dopadů. Například je-li riziko vzniku závislosti klienta na psovi, je lepší zvolit jinou formu terapie. Za zvážení stojí i sociální klima při skupinových terapiích, pokud by mohlo vést k rivalitě a soupeření o psa, je nutné přinejmenším jasně stanovit pravidla. Před začátkem samotné canisterapie je vhodné uskutečnit první informační schůzku bez psa. Navštívit budoucí klienty a diskutovat s nimi o psovi a jeho potřebách. Také o způsobech, jak se k němu chovat, čemu se vyvarovat atd. (Nerandžič, 2006).

Přítomnost psa má řadu pozitivních účinků nejen na lidskou psychiku, ale celkově na zdravotní stav člověka. Výše uvedené rizikové faktory však vymezují situace, kdy vliv canisterapie nemusí být vždy jen pozitivní.

3. POZITIVNÍ ÚČINKY CANISTERAPIE

Důležitost přátelství klienta, např. dítěte se zvířetem pro podporu citového i rozumového vývoje dítěte je nesporná a výzkumy z celého světa opakovaně potvrzují, že vztah dítěte ke zvířeti napomáhá rozvoji sebevědomí, pocitu zodpovědnosti, samostatnosti a schopnosti zapojit se do společnosti (Galajdová, 1999).

Canisterapie je hlavně u dětí prováděna formou hry. Ta tvoří nedílnou součást dětství. Jde o přirozený způsob učení a osvojování si nejrůznějších dovedností. Součinností s druhými se děti seznamují s pravidly života dospělých, který je teprve čeká. Když jsou klienti zapojeni do hry jejich soustředění je zaměřeno na konkrétní cíl, a tak zůstávají bdělí a aktivní. Jedná se o nejlepší způsob, jak najít čas na oddech a možnost soustředit se pouze na jednu věc. Někdy nás dokonce hra rozesměje a my se cítíme najednou lépe. Tím, že se odtrhneme od starostí všedního dne a zapojíme se do hry, získáme mnohem víc, než se na první pohled zdá. Navážeme kontakt s přítomností a prožijeme každý okamžik s plným vědomím toho, že náš život má smysl. Naše mysl se vyjasní, naše duše uklidní a naše tělo nalezne ztracenou, ale tolik potřebnou energii (Keyová, 2002).

3.1. SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI

Sociální dovednosti jsou učením získané předpoklady pro adekvátní sociální interakci a komunikaci. Sociální inteligence, interpersonální inteligence, emoční inteligence, sociální dovednosti – jsou pojmy, které vyjadřují část schopností a dovedností jedince pro psychologicky přiměřené poznávání a ovládání sebe a jednání s ostatními lidmi. Děti přijímají sociální dovednosti od dospělých (rodičů, učitelů, terapeutů), ale učí se jim i od svých vrstevníků. Pro interakci dospělých a dětí je možné stanovit jako důležitý cíl výchovných intervencí právě rozvíjení sociálních dovedností. Sociální dovednosti dospělých pomáhají dětem vstupovat do mezilidských vztahů, naplňovat je a rozvíjet. Týkají se zejména poznávání a vzájemného porozumění dospělého a dítěte, komunikace mezi dospělým a dítětem i dětmi navzájem, vytváření příznivého emočního klimatu, důvěry a bezpečí, podpory, pomoci a efektivního rozvoje dítěte, zvládání konfliktů a problémů apod. (Gillernová, 2000).

Pomocí canisterapie se rozvíjí sociální dovednosti, které podporují sebedůvěru dítěte, sebepoznávání a sebekontrolu dětí. Jejich rozvoj vede děti ke spolupráci a k rozvíjení odpovědnosti za sebe sama i sociální prostředí, ve kterém se pohybují. Působí soustavným a nenásilným způsobem na změnu postojů dětí ke zdravému životnímu stylu, vede je k osvojování si pozitivního sociálního chování a rozvíjí jejich osobnost. Sociálními dovednostmi se snažíme děti naučit vhodně a účelně využívat volný čas nebo si ověřit fyzické, psychické i sociální schopnosti. Interakce dospělého a dítěte může mít mnoho nejrůznějších podob. Záleží na dospělém i na dítěti, stejně jako na situaci. Důležitý je nejen cíl, záměr, smysl a způsob interakce, ale i věkové charakteristiky dítěte. Vycházejme zároveň z toho, že dítě pro svůj vývoj, socializaci i rozvíjení vědomostí, dovedností, vlastností potřebuje dospělého (Gillernová, 2000).

Pro rozvoj těchto dovedností potřebujeme být empatičtí, což znamená vcítit se do světa dětí, citlivě vnímat jejich potřeby a přání, akceptovat je, ale zůstat při tom sám sebou. Být empatický znamená nejen vnímat prožitky samotné, ale porozumět významu prožitků, který mají pro konkrétní dítě význam. Radosti z úspěchu, z hračky může být pro každé dítě jiný – pro někoho splnění dlouhodobého přání, pro jiného radostná chvíle, která záhy vyprchá (Gillernová, 2000).

Další důležitou dovedností je akceptování osobnosti dítěte. Akceptovat znamená přijímat každé dítě takové jaké je. V žádném případě to však neznamená souhlasit se vším, co dítě dělá, ale tato dovednost umožňuje oddělit chování a projevy dítěte od jeho zvláštností a charakteristik. Všechny děti zkrátka nemohou pěkně malovat, rychle běhat, být pořád poslušné apod. Současně s tím je pak důležité umět se vyjadřovat ke konkrétním situacím a ne k zobecněným skutečnostem. Čím konkrétněji se vyjádříme k chování dítěte, tím větší máme naději na pozitivní změnu takto regulovaného chování či upevnění žádoucího chování. Např. sdělení „Jsi zlobivý“ poskytuje dítěti jen málo informací o tom, co vlastně chceme. Jsme-li konkrétní, řekneme např. „Zlobí mě, že sis Lukášovi neuklidil hračky, kterou jsi už odložil. Můžeš to napravit?“ Lukášovi bylo konkrétně sděleno, co se od něho očekává a co může udělat pro to, aby se na něj dospělý nezlobil (Gillernová, 2000).

Dalším důležitým bodem je prostor pro dítě a dát mu možnost vyjádřit co cítí. Dítě nemůže umět přesně pojmenovat své prožitky a pocity, ale na dospělých je, děti k tomu citlivě vést. Umožnit jim, aby mohly vyjadřovat to, co cítí, umožnit jim povídat o svých prožitcích, akceptovat jejich radost, uspokojení, ale i vztek, strach, lítost atd. Dospělým k tomu přispívá dovednost naslouchat, která umožňuje porozumět podstatě

sdělovaných obsahů i prožitků, které je doprovázejí, zvyšuje citlivost pro porozumění neverbálním projevům dítěte. Naslouchat neznamena slyšet nebo poslouchat. Každé sdělení jednotlivce je nositelem individuálního významu a nasloucháním se k němu můžeme přiblížit. Význam slov bývá uložen hlouběji za nimi (Gillernová, 2000).

Poslední dovedností dospělého pro správný rozvoj sociálních dovedností dětí je autenticita, otevřenost projevů dospělého ve vztahu k dítěti, otevřené vyjadřování pozitivních i negativních prožitků. Dítě se postupně učí rozlišovat a zpracovávat pozitivní a negativní emoce a jejich významy pro každého ze svého sociálního okolí (rodičů, prarodičů, učitelů). Důležité je, abychom dětem poskytovali čitelné projevy o svých emocích, aby se co nejméně setkávaly s ironií, které nemusejí rozumět, aby byly v souladu slovní a mimoslovní projevy dospělého. Přirozeně a velmi efektivně působí vzor dospělých pro rozvoj těchto důležitých dovedností u dětí samotných (Gillernová, 2000).

3.2. ROZVOJ CITOVÝCH PROJEVŮ

Pomocí terapie v herně či venku na dece (hlazení psa, mazlení se) dochází k uspokojování potřeby něžnosti. Dítě při povídání si s terapeutem zjišťuje, že tak jako ono i pes může být smutný, veselý, nemocný, že je nutné o něj pečovat a mít ho rád. I pes mu za to bude dobrým kamarádem, společníkem a důvěrníkem. Terapeut navozuje komunikaci dítěte se psem s cílem snížit nesmělost a uzavřenost a podpořit spontánnost projevu ve vztahu k jiným osobám (možnost použití dalších pomůcek – maňasci, obrázky, pohádky, hudba). Použijeme-li velkého psa, klient bude mít pocit bezpečí (ne v případě strachu z velkých zvířat), při použití malého psa rozvíjíme u klienta ochranné a pečovatelské postoje. Při poznávání nových věcí ve společnosti zvířete odbouráváme neopodstatněný strach a odvádíme pozornost od vlastních potíží klienta. Při použití skupinové terapie (více psů – více klientů) má každý ve „svém“ psovi spojence pro zvládnutí komunikace a chování v kolektivu (kolektiv autorů, 2000).

3.3. ROZVOJ ROZUMOVÝCH SCHOPNOSTÍ

Cílenou hrou a plněním různých úkolů budíme u klienta zájem o určité aktivity s cílem zvyšovat dobu soustředění se na danou činnost. Pozorováním chování psa, zkoumáním jeho stavby těla (uši, oči, ocas atd.) rozvíjíme pozorovací schopnosti i správné návyky chování se k ostatním (zvířatům – lidem). S použitím různých

pomůcek (míče, barevné kroužky apod.) a zadáváním různých úkolů klientem psovi se zlepšují komunikační dovednosti, rozšiřujeme slovní zásobu a zejména v oblasti logopedie i vyjadřovací schopnosti. Můžeme zde zapojit výtvarné a hudební techniky. K nácviku sebeovládání klienta se využívá krmení psa či jiné situace, kdy je třeba psa nevyrušovat (kolektiv autorů, 2000).

3.4. ROZVOJ POHYBOVÝCH SCHOPNOSTÍ

Pohybové schopnosti se u dětí nejlépe rozvíjí skrze společenské hry, které mají velké množství variant (házení míčků, napodobování činností psa, dosahování vzdálených míst – překážková dráha, honění se apod.) Tato forma zvyšuje u klientů motivaci k pohybu i jejich pohybové schopnosti, rozvíjíme hrubou motoriku, ve společnosti psa učíme klienty vhodně relaxovat (kolektiv autorů, 2000).

Technika polohování v canisterapii značí zejména dvě techniky - polohování relaxační a polohování rehabilitační. V obou případech speciálně trénovaného psa na tuto techniku "přikládáme" pokud možno k odhaleným částem těla klienta které chceme stimulovat = prohřát, uvolnit, aktivovat aby si je klient uvědomil. Pes má fyziologickou tělesnou teplotu oproti člověku o cca 1,5 - 2 stupně Celsia vyšší. Dochází k prohřátí a hlubokému prožitku čítí v místech kontaktu se psem (tj. v ohybu kolenou, boky těla klienta ležícího na zádech či na břiše, záda klienta ležícího na boku, plosky nohou, šíje, tvář a temeno. Ideální je obložit klienta více terapeutickými psy (Galajdová,1999).

Metoda polohování existuje ve fyzioterapii již od 50. let 20. století. Jde o to, že pokud se postižený klient nemůže hýbat, musíme jím pohybovat my, abychom zabránili vzniku proleženin, blokaci a procvičili svaly. Pes v polohování nahrazuje polštáře, které klienta podpírají, díky své teplotě působí na klienta velmi příjemně a díky dýchání psa se většinou zklidní i dech postiženého. Při polohování dochází k velkým zlepšením, největší výsledky jsou vidět u dětí trpících svalovými křečemi (spasticita) nebo třesem (Galajdová,1999).

4. VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY A CANISTERAPIE

Sociální pedagogika pojednává o tom, jak optimalizovat a usměrňovat životní situace a procesy, a to s důrazem na vnitřní potenciál jedince a jeho individualitu. Zaměřuje se na každodennost života jedince, na zvládnání životních situací bez ohledu na věk, zdůrazňuje ochranu jedince před rizikovými vlivy a podněcuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuální potřeby a zájmy jedince s možnostmi společnosti (Kraus, 2008).

Sociální pedagogika je pedagogická disciplína zaměřující se především na výchovný proces a výchovné oblasti, kde je dominantní vliv prostředí, tedy mimo vyučování, v oblasti volného času, v různých mimoškolních výchovných resp. převýchovných institucích, dětských a mládežnických organizacích. Vzhledem k tomu, že upřednostňuje takové výchovné postupy, které nemají zřetelný charakter organizovanosti a přímého působení, ale naopak ty, které působí přirozeně a nedirektivně, lze ji aplikovat na řešení problematiky vlivu canisterapie na rozvoj sociálně-psychologických dovedností.

Canisterapie je terapií, která prostřednictvím psa podporuje sblížení se s okolím a komunikativnost. Kontakt s člověkem je většinou nahrazován kontaktem se zvířetem. Pes při canisterapii plní roli určitého prostředníka mezi lidmi a okolním světem, tj. sociálním prostředím. Při terapii se pes využívá z důvodu snadnější komunikace s jedincem, k udržení jeho delší pozornosti a především k motivaci.

Pes u dětí rozvíjí něžnost a dává jim pocit jistoty a tepla. Tím, že je pes při canisterapii k dispozici, uspokojuje u dětí potřebu „mít někoho rád“. Pes totiž nerozlišuje mezi dětmi a dospělými, krásnými a ošklivými, mezi zdravými a postiženými.

Jelikož pes při canisterapii plní roli určitého prostředníka, lze s jeho pomocí s dětmi snadněji pracovat. Děti se při canisterapii učí sociálním dovednostem např. tím, že psovod je na psa nejen přísný a důsledný, ale i milující a laskavý. To stejné uplatňuje i ve výchově dětí, kteří canisterapii navštěvují. Děti pak velmi dobře chápou, že když se na ně učitel, psovod nebo rodič zlobí, tak to není proto, že je nemá rád, ale pro dobro věci. Přináší to přirozenou autoritu.

Při canisterapii není nutné děti neustále nutit do činností, pořád něco organizovat. Děti chtějí být s pejskem „jen tak“, jen tak vedle něho sedět, mít na něm položenou ruku apod. Pes přijímá sociální interakce. Děti rádi psovi něco šeptají, chtějí mu sdělit tajná přání, postěžovat si. Vytvořily si k němu důvěru, lásku a cit. Canisterapie vede k ohleduplnosti dětí. Naučí-li se děti laskavosti ke zvířatům, budou laskavější nejenom k nim, ale i k sobě navzájem.

Nabízí se otázka, v čem spočívají specifika vztahu mezi člověkem a zvířetem? Autorka knihy *Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie* Lenka Galajdová, 1999 poukazuje ve své knize na to, že až donedávna se myslelo, že výhody vztahu člověka ke zvířeti se omezují pouze na naplnění citových a společenských potřeb, ale ukázalo se však, že zahrnují zlepšení celkového psychického i fyzického zdraví.

Není pravdou, že by pes byl zázračným lékem na cokoli, ale při správné indikaci dokáže řadu problémů zmírnit a učinit snesitelnější. Jelikož je pes pro každého jedince objektem péče, odvrací tak pozornost od psychickým potíží jedince. Snadněji u těchto dětí dochází ke snížení jejich pasivity, apatie a otupění. Na neurotické klienty působí zklidňujícím dojmem. U hyperaktivních dětí dokonce ke zklidnění nejdříve dojít musí, aby si dítě vůbec se psem mohlo začít hrát. V důsledku zlepšení nálady jednotlivců samozřejmě dojde ke zlepšení i sociálního klimatu mezi všemi zúčastněnými. Najednou je o čem mluvit, na koho se těšit, koho pohladit. Mnohdy stačí pouze přítomnost psa, aniž by muselo docházet k přímé interakci s klientem a dojde ke zlepšení.

Právě sociální pedagogika zkoumá vztahy prostředí a výchovy. Bakošová, 2008 vymezuje předmět sociální pedagogiky jako otázku životní pomoci. Tato pomoc se zpravidla uskutečňuje prostřednictvím výchovy, resp. převýchovy. Jde o pomoc, kterou potřebují lidé, nejsou-li schopni samostatně spravovat své záležitosti, když se musejí vypořádávat se životními úkoly, problémy a ohroženími v různých prostředích a při hledání optimálních forem kompenzace různých nedostatků. Sociální pedagogika se orientuje na pomoc při zvládnání obtížných životních situací. Na to, aby byl svět pro jedince přehledný, potřebují podněty, podporu a poradenství.

Na utváření osobnosti se podílí dědičnost, prostředí, výchova a vlastní sebevýchova. Výchovu přitom nemůžeme měřit, její výsledek je možné vidět až po čase. Stejně tak je to i u canisterapie. Rozdíly v rozvoji sociálně – psychologických dovednostech dětí jsou individuální. Záleží na druhu postižení jedince, podle čehož se odvíjí doba, za kterou je dítě schopné se něco naučit.

Výchova je složitý společenský proces, ve kterém dochází k interakci mezi vychovávajícím a vychovávaným. Výchova vede k procesu socializace. Podstatnými znaky jsou cílevědomost, záměrnost, soustavnost a organizovanost. Jedná se o záměrné procesy učení a socializace s cílem přeměnit, přetvořit člověka. Jinými slovy, jedná se o pomoc jedincům v jejich životní dráze. Výsledkem výchovy má být kultivovaná bytost, otevřená problémům současného života (Bakošová, 2008).

Sociální pedagogika je současnou vědou o člověku. Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy. Životní pomoc poskytuje poznáváním osobnosti, její výchovou, vztahy a komunikací. Nabízí pomoc v běžných životních situacích a pomoc v osobních situacích, mezi které patří zajištění životních podmínek, zdravotní pomoc, pomoc při překonávání osobních sociálních těžkostí (Bakošová, 2008).

Společným základem canisterapie a sociální pedagogiky je zájem o stejného jedince, zaměření na výchovu, převýchovu, terapii různých dětí a to sociálně a emocionálně narušených, hyperaktivních, ohrožených, závislých či týraných a zneužívaných, dále kompenzace a hledání řešení vztahu integrace a sociálního prostředí.

5. PRAKTICKÁ ČÁST

Smyslem praktické části bakalářské práce je popsat postup, kterým jsem získávala data a informace pro svůj výzkum. Uvádím cíl výzkumu, zvolenou metodu kvalitativního výzkumu a nástroje sběru dat. Grafickým zpracováním se snažím znázornit vliv canisterapie na pozitivní rozvoj dětí. Nejdůležitější částí je vlastní průběh výzkumu a jeho analytická část.

5.1. CÍL VÝZKUMU

Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, jaké jsou názory a zkušenosti canisterapeutů s rozvojem sociálně-psychologických dovedností u dětí, kteří navštěvují canisterapii a kteří činitelé se podílejí na terapeutickém účinku canisterapie.

5.2. METODOLOGIE VÝZKUMU

Existují dvě metody výzkumu, kvantitativní výzkum a kvalitativní výzkum. První z nich slouží ke zkoumání většího počtu respondentů a lze výsledky zobecnit na celou cílovou populaci. Nevýhodou je, že respondent odpovídá příliš konstruktivně a získaná znalost může být příliš abstraktní. Výzkumník zvolením této metody zase přichází o verbální projev a neverbální doprovod sdělovaných informací konverzačních partnerů, kteří tak mohou lépe vyjádřit své pocity, dojmy a zkušenosti k dané problematice (Dissman, 2002).

Pro toto zkoumání je zcela vhodnější kvalitativní výzkum, který jsem si zvolila. Jeho předností je, že umožňuje podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, či fenoménu do přirozeného prostředí (Hendl, 2005). Konverzační partneři mají individuální zkušenosti s canisterapií, protože každý člověk je individuum. Výzkumník vede konverzačního partnera, aby mu řekl co nejvíce k položené otázce a doufá, že zkoumaná osoba vybere vše, co je pro ni relevantní. Přirozeným systémem tu je znalost, zkušenost, postoje a pocity konverzačního partnera, prostě subjektivní dimenze daného problému, který zkoumaná osoba dobře ovládá (Dissman, 2002).

V rámci kvalitativního šetření volím techniku polostrukturovaného rozhovoru, tzn. rozhovor pomocí návodu. Je to střední cesta v podobě dotazování, která se vyznačuje určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.

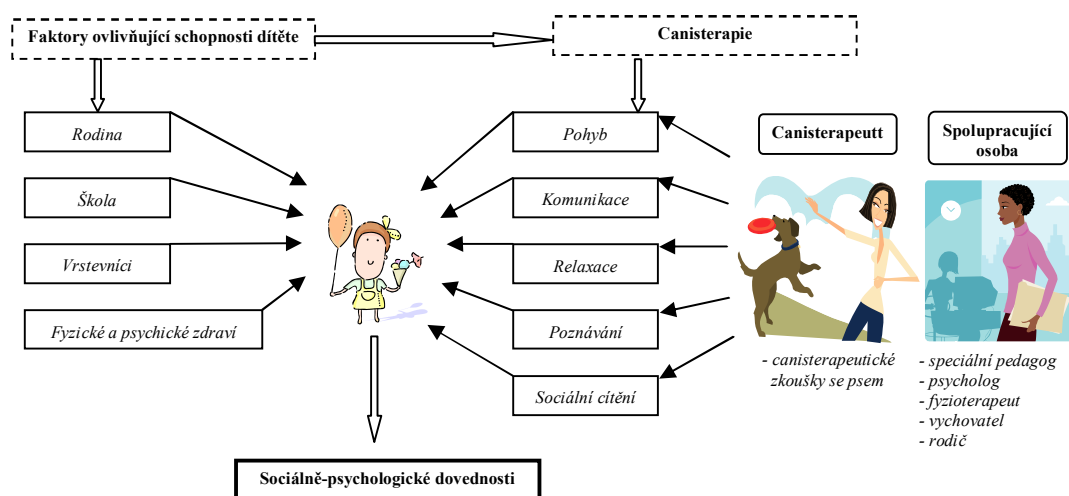
Je zde tedy možné uplatnit vlastní úhel pohledu. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získává informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobit formulaci otázek podle situace (Hendl, 2005).

5.3. KONCEPTUALIZACE

Grafickým zpracováním se snažím znázornit vliv canisterapie na sociálně-psychologické dovednosti dětí (viz obrázek č.1). Rozvoj těchto dovedností je u dítěte ovlivněn mnoha faktory, které na něj působí jak z vnějšího prostředí, tak pomocí canisterapie. Faktory jsem popsala podrobně v teoretické části (viz kapitola 3).

V pravé části obrázku znázorňuji jak působící na děti canisterapie. Ta soustavným a nenásilným způsobem ovlivňuje postoje dětí ke zdravému životnímu stylu, vede je k osvojování si pozitivního sociálního chování a rozvíjí jejich osobnost. Sociálními dovednostmi se snažíme děti naučit vhodně a účelně využívat volný čas nebo si ověřit fyzické, psychické i sociální schopnosti. V levé části jsou vyznačené další faktory ovlivňující dítě. Děti přijímají sociální dovednosti od dospělých (rodičů, učitelů, terapeutů), ale učí se jim i od svých vrstevníků. Stupeň IQ dítěte a druh postižení ovlivní, které sociálně-psychologické dovednosti si osvojí a v jaké míře.

U všech canisterapeutů budu zkoumat jejich individuální pohled na rozvoj sociálních dovedností dítěte při canisterapii, odhalovat okolnosti, za nichž má canisterapie největší účinky a kteří činitelé se na terapeutickém účinku podílejí.

(obrázek č.1. Vliv canisterapie na sociálně-psychologické dovednosti dětí)

5.4. VOLBA POPULACE A VZORKU

Populace je soubor jednotek, na které se daný problém vztahuje. Kvalitativní výzkum má induktivní charakter, a proto si musíme dobře stanovit populaci, kterou chceme zkoumat. Tato populace vychází z cíle výzkumu, to znamená, že touto populací se myslí canisterapeuti, kteří se věnují převážně canisterapii s dětmi. Tato metoda výzkumu je časově velmi náročná a je téměř nemožné zkoumat všechny canisterapeuty, a proto se vybírá vzorek, který z této populace vychází. Tento vybraný vzorek se skutečně pozoruje a za daných podmínek se vztahuje na populaci. Existuje několik způsobů výběru vzorku. Pro kvalitativní výzkum jsem si zvolila účelový výběr a snowball technique. Dle Dissmana (2002) se typ účelového výběru provádí v případech, kdy výzkumník má ztížené podmínky se dostat ke konverzačním partnerům a technika snowball spočívá na výběru jedinců, při kterém nás původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny.

5.5. DOPLŇUJÍCÍ ÚDAJE K VLASTNÍMU VÝZKUMU

Během provádění výzkumu jsem dbala na etické zásady výzkumu. Komunikační partnery jsem předem seznámila, za jakým účelem s nimi chci rozhovor provést a jejich spolupráce byla zcela dobrovolná. Všechny rozhovory jsem ponechala v anonymitě, tudíž jména konverzačních partnerů jsou změněna. Pro mě bylo ve výběru vzorku (konverzačních partnerů) důležité s jakým typem klientů konverzační partneři pracují (tzn., canisterapeut orientovaný na děti) a minimálně 3 roky zkušenost s canisterapií. Proto další údaje o konverzačních partnerech neuvádím. Např. místo působení apod.

Všechny rozhovory jsem nahrávala na přijímač s diktafonem s jejich vědomím a od každého jsem si vyžádala svolení. Všichni konverzační partneři souhlasili, ovšem někteří z nich mě raději upozornili na dřívější špatnou zkušenost, abych i já jejich výpovědi nezneužila jinak, než jsem uvedla. Ujistila jsem je, že pořízený dokument bude použit pouze pro účely mé bakalářské práce a poté bude smazán. Téměř všechny rozhovory probíhaly v přirozeném prostředí canisterapeuta, doma nebo venku, na oblíbeném místě psa a psovoda, za přítomnosti psa, psů nebo příslušníků rodiny. Pouze jeden a to první rozhovor probíhal v kavárně, ale pro špatnou slyšitelnost nahrávky, z důvodu mnoha rušivých podnětů, jsem další takové nahrávky zamítla.

Někteří canisterapeuti trvali na tom, že si rádi při hodinovém rozhovoru se mnou vyvenčí pejsky, takže i tak jsem nezajistila stoprocentní kvalitu všech nahrávek.

O to víc jsem se ale přiblížila k přirozenějšímu průběhu rozhovoru a konverzační partneri se sami o daném tématu rozpovídali, čímž už mi sami odpovídali na předem nevyřčené otázky.

Jak tvrdí Hendl (2005) konečná podoba otázek, které tazatel klade v kvalitativním rozhovoru, je velmi podstatná. Na ní totiž nakonec závisí to, jak na ni bude komunikační partner odpovídat a tedy i výsledný úspěch celého výzkumu. Tazatel by se měl vyhýbat otázkám, které podsouvají určitý typ odpovědi. Tím by mohlo dojít ke zkreslení konečných výsledků u vzorku cílové populace. Doporučuje se spíše volit otázky otevřené, neutrální, citlivé, srozumitelné a jasně formulované. Ty dávají komunikačnímu partnerovi pocit volnosti a minimalizují u něho pocit, že je vyslýchán.

5.6. INFORMAČNÍ ÚDAJE O KONVERZAČNÍCH PARTNERECH

Následující údaje o konverzačních partnerech jsem získala z rozhovorů, které mi uvedení konverzační partneri poskytli. Týkající se délky praxe v canisterapii a zkušeností s určitými typy klientů.

Konverzační partneri:

1) paní **Marie**

Délka praxe: 3,5 roku

Klienti CT: Autistické děti

2) paní **Petra**

Délka praxe: 6 let

Klienti CT: Mentálně postižené děti (3-6 let), zdravé děti

3) paní **Kateřina**

Délka praxe: 8 let

Klienti CT: Mentálně postižené děti, děti s více vadami

4) paní **Lenka**

Délka praxe: 4,5 roku

Klienti CT: Mentálně a tělesně postižené děti, zdravé děti

5) paní **Veronika**

Délka praxe: 6 let

Klienti CT: Mentálně postižené děti (6-12 let)

6) paní **Monika**

Délka praxe: 3 roky

Klienti: Autistické děti, mentálně postižené děti, děti s více vadami

7) paní **Jana**

Délka praxe: 9 let

Klienti CT: Autistické děti, mentálně a tělesně postižené děti (od 3 let)

8) paní **Lucie**

Délka praxe: 9 let

Klienti CT: Postižené děti (kombinované vady)

9) paní **Hana**

Délka praxe: 8 let

Klienti CT: Mentálně a tělesně postižené děti, zdravé děti

6. ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

V této části mé bakalářské práce provedu analýzu a následnou interpretaci získaných dat. Poskytnuté informace jsem získala po prostudování odborné literatury a z rozhovorů, které jsem provedla s canisterapeuty zaměřenými na práci s dětmi, dále z vlastního pozorování. Snažím se zaměřit na konkrétní výpovědi canisterapeutů, které se týkají rozvoje psychosociálních dovedností dětí pomocí canisterapie. V analýze a interpretaci dat používám jak konkrétní citace konverzačních partnerů, tak informace, které jsem se dozvěděla z odborné literatury. Některé doplňující údaje čerpám z vlastního pozorování a z terénních poznámek. Citace jsou napsané kurzívou. Taktéž pod každým kritériem, který vyplývá z výzkumu uvádím některé formulace otázek, které jsem pokládala konverzačním partnerům, pro získání potřebných dat. Otázky jsem volila dle libovolného pořadí a tak, aby byly přirozenou součástí rozhovoru s canisterapeutem. Jak jsem již uvedla, výzkum jsem prováděla metodou kvalitativní, na základě polostrukturovaného rozhovoru s devíti konverzačními partnery.

6.1. ZAJIŠTĚNÍ PROFESIONÁLNÍHO PŘÍSTUPU PŘI CANISTERAPII

6.1.1. Spolupráce při canisterapii s jinou osobou

„Spolupracujete při canisterapii s jinou osobou, příp. jinými institucemi?“

Rostoucí míra zkušeností canisterapeuta vede k lepšímu zajištění profesionálního přístupu při canisterapii a to především formou spolupráce s jinou osobou (psychologem, speciálním pedagogem, fyzioterapeut apod.). Paní **Petra** uvádí, kdo je pro ni přínosný pro spolupráci při canisterapii: *„Já využívám logopedku, rehabilitační pracovníci, paní učitelku, jiné instituce.“* Proč je důležité při canisterapii využívat právě jiných osob ke spolupráci vysvětluje paní **Lenka**, čímž mi také dává na vědomí, že ona sama při canisterapii vždy s někým spolupracuje: *„...já mám na starosti, aby pes dobře pracoval, musím si ho ohlídat a nesmí nic udělat a současně ho ještě musím navádět, aby něco dělal. To je strašná spousta aktivit, které člověk musí hlídat a ještě abych hlídala, jestli mi děcko, když se třeba otočím, zakopne a zlomí si někde nohu, tak na to člověk už nemá čas, za první, a za další, já za to dítě v ten okamžik nesu zodpovědnost, když tam nikdo nebude. Za další, ony tyhle ty děti,*

postižený, jsou fixovaný na osobu, která se o ně stará. A v případě, že ten člověk by odešel, tak ta práce vlastně je poměrně dost těžká, protože já nevím, jak se s tím děckem kolikrát dorozumět. Autisti zvláště jsou hákliví na změnu lidí, takže když by přišel člověk, strčil mi tam dítě, který je autistický, hluchý a slepý, no tak pro to dítě to bude trauma, zvláště při té canisterapii, když se to dítě má uvolnit a má to být pro něho příjemný zážitek.“

I paní **Kateřina** odpovídá na otázku, zda s někým při canisterapii spolupracuje souhlasně: *„(..)...je u toho vždy specializovaný pracovník, aby mě upozornil, když je potřeba něco, on ty děti zná a dokáže mi poradit, jak na ty děti jít.“*

Canisterapeuti musí se psem absolvovat zkoušky, na základě kterých obdrží pes certifikát, že je vhodný pro canisterapii a ty pravidelně opakovat. I sám psodod potřebuje získat alespoň základní znalosti základů psychologie a speciální pedagogiky. Bohužel během jednoho kurzu se nedá vše naučit, a proto je nutné při canisterapii spolupracovat s odborníky nebo alespoň rodiči dítěte, které znají jak diagnózu dítěte, tak jeho stavy chování. Celkově lze říci, že všichni konverzační partneři jsou si vědomi toho, že pro svoji práci potřebují znalosti odborníka, pokud je sami nemají. Není vždy důležitá přítomnost všech členů týmu, ale vždy je nutná provázanost, vzájemné porady a konzultace pro práci s jednotlivými klienty (kolektiv autorů, 2000).

Canisterapie sice dítěti nemůže ublížit, ale může být mnohdy bezvýznamná nebo její výsledek může být rozpoznán po velmi dlouhé době, pokud canisterapeut není odborným terapeutem a nevyžaduje spolupráci takové osoby, který na dítě přímo působí a snaží se cíleně něco rozvíjet či měnit. Pokud by tato podmínka nebyla splněna, těžko se dá hovořit o canisterapii jako terapii, ale spíše se jedná o pouhé „docházení“ za klienty se psem.

6.1.2. Osobní přístup canisterapeuta

„S jakými typy dětí pracujete? A jak?“

Fantazie = Odpovědnost

Ze získaných zkušeností canisterapeuta se dá využívat více technik práce s dětmi - více her s dětmi, a tím dochází k lepší komunikaci a k rychlejšímu navázání kontaktu. Tento fakt funguje ve všech oblastech práce, ovšem někdy pouze samotná zkušenost

nestačí. Důležitá je přirozená schopnost a také dovednost člověka umět zareagovat v pravý čas a hlavně správně, aby nenapáchal více škody, než užitku. Jinak řečeno, právě canisterapeut musí umět u dítěte odhadnout co dnes „ano“ a co dnes „ne“. Mnoho záleží na fantazii canisterapeuta. Přístup k dítěti musí být nenásilný, spontánní, aby se docílilo účinnější reakce dítěte. Paní **Lenka** říká: „*Ono záleží na přístupu toho člověka s tím psem. Mě se ještě nestalo, že bych odcházela a dítě zůstalo chladný, vyděšený. Já je ukecám, ale nejenom já, ale taky záleží na chování toho psa.*“

Také paní **Veronika** v průběhu rozhovoru dává svým přirovnáním dovětek k tomu, jak je při canisterapii důležitá její fantazie: „*Ten pes je tam důležitý, ale vždycky je tam ten člověk, který za ním stojí důležitější. Já toho psa dokážu využít úplně ke všemu.*“ ..(..)„*Když to dítě se neumývá nebo po obědě je špinavé a ten pes k němu přijde a začne ho očuchávat. Tak řeknu: „Vidíš, ten pes na tobě cítí ještě oběd, jdi se umýt.“ Když to tomu děckovi řeknu třikrát já, tak si hraje dál, ale když vidí, že si toho všiml ten pes, tak to je takové jiné, to se hned jde umýt.*“ Paní **Kateřina** miluje děti, snaží se podporovat postižené děti a pomocí canisterapie u nich rozvíjí osobnost. Sama se na ně snaží výchovně působit a říká: „*Já mám krátké vodítko, mu dám dlouhé. Oni sedí na lavičce a předávají si vodítko. Tak mu řeknu: „Předej vodítko kamarádovi“.* Oni ze začátku byly zvyklí, že to tomu kamarádovi hodily. Tak já říkám: „*Ale to se tak nedělá. Zvedni to a hezky to podej kamarádovi.*“ *Tak oni to teď dávají z ruky do ruky.*“

Sociální dovednosti dospělých pomáhají dětem vstupovat do mezilidských vztahů, naplňovat je a rozvíjet. Týkají se zejména poznávání a vzájemného porozumění dospělého a dítěte, komunikace mezi dospělým a dítětem i dětmi navzájem. Canisterapie působí soustavným a nenásilným způsobem na změnu postojů dětí ke zdravému životnímu stylu, vede je k osvojování si pozitivního sociálního chování a rozvíjí jejich osobnost. Interakce dospělého a dítěte může mít mnoho nejrůznějších podob. Záleží na dospělém i na dítěti, stejně jako na situaci. Pro rozvoj těchto dovedností potřebujeme být empatičtí, což znamená vcítit se do světa dětí, citlivě vnímat jejich potřeby a přání, akceptovat je, ale zůstat při tom sám sebou. Současně s tím je pak důležité umět se vyjadřovat ke konkrétním situacím a ne k zobecněným skutečnostem. Čím konkrétněji se vyjádříme k chování dítěte, tím větší máme naději na pozitivní změnu takto regulovaného chování či upevnění žádoucího chování (Gillernová, 2000).

Všichni konverzační partneři se shodují, že nejdůležitější je při terapii přístup dospělého k dítěti. Pes může být jakkoliv dobrý, ale pokud ho člověk neumí v pravou chvíli využít, tak nedosáhne správného efektu. Pak může nastat i negativní reakce u dítěte na psa a problém může být právě na straně terapeuta, který neodhadl situaci.

Pes je při canisterapii prostředníkem mezi terapeutem a dítětem. Pro děti je samozřejmě velkou motivací. Vzhledem k tomu, že schopnosti a možnosti každého dítěte i každého psa jsou velmi různé, je věcí psovoda a terapeutů, jaký přesný metodický postup při každé jednotce zvolí. Fantazii se meze nekladou.

Zájem = Cit

Pro canisterapii je nesmírně důležité využívat prvky empatie a přistupovat se zájmem k dítěti. Paní **Kateřina** říká: *„Když děláte tu canisterapii, tak jste velice vnímavá, musí to z vás samo vycházet. S citem, musíte jednat s citem. Člověk musí improvizovat, přijde k tomu dítěti a musí s ním jednat úplně jinak. Každé dítě má jiné postižení, jinak se to dítě chová.“*

Je obecně známo, že koho práce baví, ten ji dělá poctivě. Tento výrok platí stejně i pro canisterapeuta, který chce dětem pomáhat. Každému vyhovuje jiný druh klienta, jiný druh postižení a jiná forma práce se psem i dítětem. Pro psovoda je to běh na dlouhou trať, aby si také našel typ klientů, za kterými bude rád docházet. Pokud canisterapeuta práce baví, dokáže ji prožívat stejně jako ty děti a využívá k tomu svoji fantazii. Pro srovnání uvádím jednu z výpovědí paní **Lenky**, která má bohaté zkušenosti s různými typy klientů a přiznává, že zažila i pár situací, kdy ji canisterapie nepřinášela žádné uspokojení: *„Jedinkrát jednou, na požádání jedné paní, ale nebavilo mě to a vícekrát už jsem to nedělala, byla logopedie...(…)…To bylo takový mrtvý, takže taková aktivita, buď ta paní to měla špatný pohled na věc, neměla to dobře nachystaný, nebo já nevím, my jsme tam byli jako přihlížející se psem. A pes byl jako pomůcka, nemůžu ho tam pustit samotného. No bylo to takový… no nebylo to ono.“*

Z mnoha dalších výpovědí konverzačních partnerů zase vychází pozitivní hodnocení práce psa a dítěte v souvislosti s rozvojem řeči, tedy logopedií. Paní **Veronika** s úsměvem na tváři vztahuje prožívání canisterapie i na svoji osobu a říká: *„Člověk to dělá dobrovolně a musíte vycházet z toho, že to děláte pro sebe a pro užitek druhým. Já si taky s těma dětma často připadám jako malé dítě.“*

Pomocí rozhovoru si paní Veronika uvědomila, že doposud neměla příležitost si s někým promluvit o tom, co ji canisterapie dává, jak ji provádí a proč to dělá. Až směřující otázky na její osobu canisterapeuta ji nutily přemýšlet o daném tématu, který v ní vyvolal množství pocitů, které najednou neuměla pojmenovat a sdělit. V průběhu konverzace se nad vším zamýšlela a své myšlenky nechala vyplynout na povrch. Nakonec sama v sobě vzbudila dobrý pocit, že si sama dokázala odpovědět, proč tuhle práci dělá a co se jí na ni tak líbí. Jak se mi svěřila na konci rozhovoru, pozitivně naladila svoji mysl pro práci, která ji uspokojuje, povzbuzuje, motivuje a posiluje.

Z výpovědí ostatních konverzačních partnerů mohu konstatovat, že uvědomění si smyslu canisterapie v jejich životě je důležité, protože ji dělají právě proto, že jim vnitřně mnoho dává.

6.1.3. Reakce a zájem psa o canisterapii

Tak jak každý rodič zná své dítě a dokáže odhadnout jeho reakce, tak každý majitel psa, zná svého psa. Dokáže u něj vnímat všechny emoce, pocity bolesti, radost i strach. Při canisterapii je tahle vnímavost pro majitele psa (canisterapeuta, psovoda) nesmírně důležitá. Aby měla canisterapie pozitivní efekt, musí ji i pes vnímat stejně pozitivně. Canisterapeut si na prvním místě všímá psa a naopak spolupracující osoba je tam od toho, aby si všímala prvně dítěte. Na základě těchto reakcí svého psa, canisterapeut přihlíží k tomu, jak často je pro psa vhodné canisterapii provádět.

Paní **Lenka** nejuvýstižněji popisuje vyzorované reakce psa a zpětné působení psa na okolí: *„Ten pes opravdu rychle vyhasne, chybí mu ta jiskra a když jsem viděla jak bez radosti a bez vrtění ocasu, a nějaké té pohody vše dělají - no jako tak jdou - a jdou. I ty děti musí vidět, že ten pes tím ocasem vrtí a že mu to dělá dobře“ (...)* *„Ten pes, který to dělá rád, je přísnější, vrtí ocasem, chce to dítě políbit, olízat, chce si s ním hrát, chce mu všechno nosit, chce se s ním mazlit a to děcko si získá, kdežto pejsek, který to dělá jen pro svého člověka, tak tam jen leží, leží a čeká až to skončí. A to děcko, který se bojí, vidí ležícího psa, jestli je zrzavý, puntíkatej, černý, malej, velkej, je mu to jedno, vidí to prostě jako ležícího psa, kterej nic. A teď někdo po něm chce, aby k tomu nic, co se nehejbe, od kterého neví vůbec co má čekat...když ten pes je neutrální, tak i to dítě má nějaký vnímání, něco vnímá, a když ten pes je neutrální*

a nehýbe se, tak neví, co od toho psa má očekávat, protože na tom psovi nic nevidí. Nevidí na něm nic i ten majitel, co ten pes myslí. Ten pes evidentně chce jít domů, ale prakticky tam musí sedět.

Přestože práce psa terapeuta se může zdát zajímavou hrou či odpočinkem, je každé setkání s klientem psychicky velmi náročné. Je nutné, aby nedošlo k přetížení psa (kolektiv autorů, 2000).

Také paní **Lucie** neopomijí vysledovaný jev u svého zvířete „*Ta energie z toho pejska je tam vidět. A taky je vidět, že ten pejsek je po tom polohování unavený. Proto se taky jen dvacet minut polohuje. Jak bych to řekla, čím více je postižené dítě, tím více z toho pejska vytahuje energii.*“

Konverzační partneři se shodují, že optimální doba pro dítě je jednou týdně, zhruba dvě hodiny. Pro dítě to znamená, že má stanovený režim, kdy pejska uvidí a má se proč těšit, má důvod snít a kreslit obrázky. Dítě má psa jako kamaráda a častější návštěva se nedoporučuje z důvodu vytvoření si u dítěte (zvláště u citově deprivovaných dětí) závislost na zvířeti. Paní **Kateřina** říká: „*Chodím jednou týdně. To stačí. Když je všeho moc, je to bez efektu a i pro ty děti už to není vzácné.*“ Pro psa stanovená doba znamená, že si s dítětem vybijí přebytečnou energii a nebude unavený. I terapeutický pes může trpět takzvaným syndromem vyhoření, pokud ho majitel nenechá dostatečně relaxovat.

6.2. REAKCE DĚTÍ „PŘED“ A „PO“ CANISTERAPII

Cílem mého zkoumání je zjistit, jaké jsou názory a zkušenosti canisterapeutů s rozvojem sociálně-psychologických dovedností u dětí, kteří navštěvují canisterapii. Konverzační partneři zodpovídáním otázek, směřující na konkrétní postupy jejich práce s klienty, sdělují své poznatky a závěry svého pozorování, které si po skončení canisterapie zaznamenávají.

6.2.1. Psychická stránka dětí

„Jak to ty děti prožívají? Zaznamenala jste u dětí nějaké psychické změny?“

Děti se na psí návštěvy moc těší a pamatují si dny v týdnu, kdy za mimy má pejsek přijít. Pokud se dítě nebojí, pes jeho psychiku nezhorší. Kdo se bojí, je jim

věnována zvláštní péče. Z výpovědí konverzačních partnerů můžu říci, že canisterapeutičtí psi mají pozitivní stimulační vliv. Děti mají ze psa radost, přináší jim nové zážitky. Chceme-li u dítěte rozvíjet motoriku hlazením pejska, zároveň u něj rozvíjíme cit a něžnost. U canisterapie se neustále prolínají oblasti citů, myšlení a pohybu.

Pes dítě velmi ovlivní po psychické stránce, buď ho zaujme natolik, že se dítě v jeho přítomnosti zklidní a začne se opravdu soustředit nebo se naopak vyděsí. Pes může v dítěti vzbudit paniku, která může být terapeutem záměrně vyvolána, jako podnět ke změně v prožívání a chování. Sociální dovednosti se rozvíjí s věkem dítěte a působením různých faktorů na dítě, např. rodiče, sourozenci, vrstevníci, učitelé apod.

Canisterapie se využívá proto, že pokud je dítě fyzicky nebo psychicky zaostalé, může pomocí zvířete snadněji dohnat tyto nedostatky. Například z důvodu různého druhu postižení, nebo z důvodu sociální patologie rodiny nebo z jakékoliv jiné příčiny. Negativně může na dítě působit i rodič, který dítě vychovává špatně. Pokud se rodič bojí psů a bojí se o své dítě a v přítomnosti psa začne před dítětem hystericky křičet a ochraňovat ho, dítě se samozřejmě vystraší, protože reaguje na pocity matky. Příště nebo v dospělosti ji začne napodobovat a mít hysterický strach ze psů (terénní poznámky z rozhovoru s paní Hanou).

Odbourávání kynofobie

V žádném případě se klienti nenutí, aby psa třeba pohládili, protože někteří mají vážně panický strach ze zvířete. Tím by se mohla vyvolat zuřivost dítěte, hlavně u postižených dětí autismem a nebo také epileptický záchvat. Došlo by k negativnímu účinku canisterapie, protože by se mohl zhoršit celkový stav klienta. Děti si na přítomnost psa postupně zvykají.

Konverzační partneři v rozhovorech velmi často mluvili o zkušenostech s canisterapií při odbourávání strachu ze zvířete, tedy kynofobii.

Reakce dítěte může například vypadat tak, jak uvádí paní **Petra**: *„Pořád je to zvířátko, které děcko by nešlo za zvířátkem? Když jdu poprvé k dětem, hlavně k malým, tak jdu do místnosti první já a pes musí ležet a nehýbe se. To dítě třeba přijde za váma a hraje si s hračkama okolo. Jen tak se dívá po tom psovi, je to takové, žádné násilí. Ta holčička taky jen tak chodila a taky si jen tak hrála s hračkama okolo, pak nakonec jednoho dne si vzala na hrani medvídka a položila ho vedle toho psa,*

pak najednou na psa, pak tím medvídkem jezdila po tom psovi, no a pak jako skvělý i se ho dotkla... a pak někdo otevřel dveře, což neměl dělat, pes se pohl a zase jsme byli zpátky. Ten pes se pohl a my jsme začínali odznova.“

Jinou zkušenost popisuje paní **Hana**, která se terapie zúčastnila spíše jako psovod a cílené působení dospělé osoby na dítě přenechala odborníkovi. Tady se opět odráží smysl spolupráce při canisterapii, jako pravé terapii, zajištěním profesionálního přístupu: *„Takže tam do toho vstupovala ta psychologka, která s tou holčičkou mluvila předem, připravila ji a ta pak šla do kontaktu za tím psem a pak zase odcházela s výstupem u té psychologky. Tam se to dělalo pozvolna. Ta holčička se napřed dívala přes sklo na toho pejska, společně s maminkou a tatínkem. Potom šla maminka dovnitř a ta holčička to vše pozorovala přes sklo a tak se jako ujišťovala, že by to mohlo jít.“*

Velmi malé děti nebo děti postižené mají ze psa obvykle strach. Tento strach ovšem není tak velký jak se má na mysli u kynofobie a dá se tedy během krátké návštěvy odstranit. Paní **Marie** dochází se svými psi do mateřské školky mezi děti, kde tuto skutečnost zaznamenala a říká: *„Mám tam i tři děti, které se bály psů a už se to odnaučily. Docela rychle se s tím psem skamarádily. Většinou ta první návštěva, kde se objevuje u dítěte nějaký problém, je v přítomnosti rodičů a pak ty děti už spolupracují samy. Oni se hlavně nebudou ty děcka před těma ostatníma spolužákama shazovat, takže se rychle začleňují mezi ně. Takže tam jsou u těch zdravých dětí vidět rychlé pokroky.“*

Konverzační partneři se domnívají, že u velmi malých dětí je příčina strachu ze zvířete vyvolána velikostí psa a u dětí postižených je strach vyvolán z neznalosti zvířete. Setkávají se se strachem dětí často, ale zatím se jim podařilo strach překonat.

Citová deprivace dětí

Přítomnost psa je dvojnásobně důležitá pro děti v ústavní péči. Zajištění dostatku podnětů pro vývoj dětí bývá v ústavech problematické. Organizovaný rytmus služeb navíc brání dětem vytvořit si k někomu z personálu stálou citovou vazbu. Psa je možno se dotýkat, hladit ho a mazlit se s ním a tím uspokojovat potřebu něžnosti, která je u těchto dětí mnohdy zvýšena. Pes lásku oplácí, dítě cítí, že je tu zpětná vazba, že je milováno (Galajdová, 1999).

Paní **Petra** pracuje s dětmi ve školce v dětském domově a každý pátek jim vodí do školky svého pejska, se kterým provádí canisterapii. Její zkušenosti a poznatky

s těmito dětmi jsou následující: „V rehabilitační místnosti si s nima lehnu a přitisknu se. Ty ústavní děti potřebují to pomazlení. Povídáme si spolu, projíždíme si rukou v těch chlupech, pustíme si světelnou kouli a jen tak si vzduchem malujeme Gábinku...pro ně je dobré i to, že tam jen tak leží s tím psem.“ „(..).. „Ty ústavní děti jsou na toho psa takové, oni ho občas napálí asi jako nás. Oni si chtěou vynutit tu pozornost. Ty ústavní děcka se na toho psa upínají. Oni si ani nejdou pro to pomazlení za náma, ale za tím psem. Hned jdou za ní a: „Hmm, Gábinko“ a už se na ni lepí, a už po ní jezdí a objímají ju a to. Mají ju rádi.“

Canisterapeut, který zároveň s těmi dětmi pracuje, tak je dokáže mít rád jako svoje vlastní děti a dělá pro ně opravdu hodně. Když mě zajímalo, jestli paní **Petra** s někým spolupracuje uvedla, že ano, popsala s kým a proč to pro ty děti dělá: „*Ted' jsme začali chodit s dětma, abychom změnili takový stereotyp, tak ještě domov důchodců. Že ty děti si vodí na návštěvu pejska k těm babičkám. Pro ně je to taky přínosné, že přijde na návštěvu pes i dítě. Děti zase přijdou na návštěvu, ukážou co ten pejskem umí a povykládají si s cizíma lidma. To jsou ústavní děti a oni taky potřebují kontakt s jinou osobou, než jsou jen ty jejich tety na oddělení.*“

Také uvedený případ paní **Jany** poukazuje na to, jak je canisterapie velmi citlivé téma a myslím si, že její zkušenost s citovou deprivací dítěte vystihuje proč je pro děti vhodná právě tato forma terapie. Její výpověď pro lepší chápání smyslu canisterapie uvádím v celém kontextu: „*Děti, které nastupujou do té školičky tak pláčou, nebo děti, které mají problémy v rodině, tak na toho pejska se upnou a je to pro ně jediný člen, se kterým komunikujou. Mám tu dítě, u něj je problém, že maminka se rozvedla, znovu vdala a má druhý dítě, zdravý, s jiným pánem a ten má prostě pocit, že ten Honzíček tomu dítěti ubližuje, tak toho Honzíčka bije. A ten Honzíček, nejen, že je postižený, těžce, že teda má postižený obě končetiny, dolní končetiny, chodí o berličkách, má silný brýlíčky, tak ještě k tomu je to dost citlivý děcko, tak k tomu ta děcká dušička je prostě...to je katastrofa. Tak on v podstatě nemá nikoho. Ta maminka se plně věnuje tomu dítěti, ona ho má ráda, ale musí bojovat proti tomu druhovi, který má vlastní dítě. Tak toho Honzíčka doma radši nechce a tak ten kluk často neví co s citama. Takže já přijdu s tím psem a on chce, aby ho ten pes pořád olizoval, aby se po něm válel, aby to teplíčko cítil. Nejradši má, když si pustíme pak pohádku a oba si lehneme s tím psem, on s ním usíná. Lehne si s ním k čumáku a cítí u něj ten dech a ten pes mu imituje tu maminku.*“

Zároveň mě zajímalo, jak tuhle zkušenost terapeut řeší dále, aby u dítěte neprobouzel závislost na psovi. I tohoto si je paní **Jana** dobře vědoma a dodává: „*Nesmí se to připustit. Musíte udržovat vztah, že je to jen pes. Ale on teď momentálně nikoho nemá, musí to období prostě překlenout a ví, že ten pes tu s ním nebude každý den, ale že je tu ve středu pro něho a že je to někdo, kdo ho má rád. Já si myslím, že tu závislost tam u něho nevytvořím, ale je to lepší, než kdyby tu začala chodit nějaká teta, nebo studentka a chodila sem třeba obden a pořád si ho na sebe navazovala a najednou řekla, já mám zkouškový a už sem chodit nebudu. On ví, že to je pes, já jsem mu to vše vysvětlila, ví, že ho má rád, vidí tam určité hranice, které nesmí překročit, že ho nesmí tahat za uši, za kůži, musí se k němu pořád chovat jako ke psovi. Ale v tu chvíli mu to pomůže, citově ho to naplní. On mu řekne, co by neřekl ostatním, on si postěžuje. On mu kupuje třeba věci, on dostane od těch rodičů peníze a já nevím, ale on v tu středu, asi vždycky musí někomu dát peníze, aby mu to koupil, protože on se sám nikam nedostane a on vždycky pro něho má piškoty nebo kostičku. On na něho myslí. On ví, že ten pejsek je můj, že za ním dochází. Je mu příjemná i ta moje přítomnost a myslím si, že ho to uklidní a motivuje k tomu, aby se se mnou zase těšil. Že není jenom samá povinnost. On nemá zázemí, nemá ho doma nikdo rád a je jen samá povinnost, takže člověk se mu snaží takhle zpříjemňovat život a to trápení.*“

Pes pro klienta znamená něco jako důvěrník, kamarád a společník. Může být snadnou motivací k rehabilitaci, zdrojem obohacení a zpestření života, zdrojem ke zlepšování komunikace s okolím. Návikem různých dovedností klient získá menší závislost na pomoci jiných, zvýšení pocitu bezpečí, prolomení bariér osamělosti (<http://www.canisterapie.info/o-canisterapii>).

6.2.2. Rozumová stránka dětí

„Jak konkrétně s dětmi pracujete, abyste rozvíjela jejich rozumové schopnosti?“

Pozorováním chování psa, zkoumáním jeho stavby těla (uši, oči, ocas atd.) rozvíjíme pozorovací schopnosti i správné návyky chování se k ostatním (zvířatům-lidem). S použitím různých pomůcek (míče, barevné kroužky atd.) a zadáváním různých úkolů klientem psovi se zlepšují komunikační dovednosti, rozšiřujeme slovní zásobu a zejména v oblasti logopedie i vyjadřovací schopnosti (Kolektiv autorů, 2000).

Motivace = Soustředěnost

Paní **Kateřina** následně popisuje jak ona s dětmi pracuje, aby se naučily něco nového: „(..)...a ten mozeček, že on jim musí přemýšlet nad tou určitou věcí. Ptáme se kolik má pes uši, kde má oči? Jaký má obojek? Jaký má vodítko? To dítě je nucené přemýšlet. Kdyby se ho paní učitelka zeptala, tak on odpoví, ale že se ho ptám já, tak to dítě...no je tam nějaká motivace. Oni se víc snaží.“ Paní **Petra** při práci s dětmi opravdu využívá psí společnost k jejich rozvoji a popisuje jednu z vybraných technik, kde dětem rozvíjí paměť: „Ten pes je tu něco jiného, oni vnímají něco jiného, že má teplé tlapky, že má nahoru uši, že má dvě uši, jakou má srst...Děti malují, zpívají a ta Gábinka, už je to pro ně takové zpestření. Když mají poznávat barvy, počítat, tak třeba řeknu: „Kolik ukážeme prstů, spočítej... a řeknu: „Gábinko je to správně?“ A ona štěkne, když je to správně, když neštěkne, tak ty děti ví, že to nebylo správně. To je takový trik, ten pes to samozřejmě nepozná, reaguje na mě, jaký mu dám povel.“

Obdobné techniky práce se psem se dají využít i při komunikaci dětí. Paní **Petra** uvádí další příklad z praxe: „Mám třeba děti, které špatně mluví a u nich cíleně děláme logopedii. Pracuji s logopedkou, že ona je na jedné straně místnosti s tím dítětem a já na druhé. Ona chce po dítěti, ať něco vysloví. Až to to dítě řekne správně, tak, jak to chce paní logopeda, tak ona mi na povel kývne a já toho psa pustím. A ten pes ví, že já když ho pustím, tak on k tomu dítěti přijde a dostane pamlssek. V tom případě to dítě má pocit, že ten pes mu rozumí. V té řeči je to motivuje.“

Tady je důležité zdůraznit, že při canisterapii opravdu všechno se vším souvisí a z výše uvedeného příkladu u rozdávání pamlsků pro psa se dítě zároveň učí dělit a procvičí si tak i jemnou motoriku.

Paní **Kateřina** hodnotí canisterapii s dětmi postiženými a zdravými následovně: „A je poznat, když je to dítě postižené, mu nemusíte říkat: „Děcka buďte ticho.“ Oni jsou hodnější, vděční. Člověk se musí zaměřit na ty děti. U těch zdravých ví, že vyrušují, takže se musíte snažit u dětí upoutat pozornost, a pak už si zase můžete jít podle toho svého plánu. Tady zase vydáváte energii vy a musíte si ty děti získat. Jste vysílená z těch zdravých dětí, oni jsou nesoustředění, takže vymýšlíte, aby najednou oni dělaly, oni aby byly canisterapeuti a vy žák: „Ukaž co umíš.“ „Když se ti to nelíbí, tak já jsem teď jako ty a ty jako já, ukaž co umíš.“ A najednou ty děti se strašně změní, začnou přemýšlet.“ Na neposlušné děti má recept i paní **Petra**, která pomocí svého psa učí děti k poslušnosti: „(..)..ty děcka jsou i jinak hodné, když tam je s nimi ten pes.

Oni na sebe jinak v té školce pokřikují a já říkám: „Dneska je tady Gábinka, dneska se nekřičí, bolely by ji uši.“ A všichni jsou potichu a nikdo nekřičí.“

Konverzační partneři ve svých odpovědích používají velmi podobné výrazy, které znamenají, že děti se při canisterapii učí počítat, poznávat barvy, poznávat sami sebe, okolní svět, poznávat psa, verbální i neverbální formou rozvíjí myšlení a cvičí soustředěnost. Je to pro ně radostné a naprosto přirozené.

Tím můžu výroky canisterapeutů shrnout do poznání, že pes je pro děti výborným společníkem a zároveň výchovným prostředkem. Je zdrojem dostatečně silných podnětů, aby probudil u dítěte zájem a udržel dítě v pozornosti po dobu delší než jiné objekty

6.2.3. Pohybová stránka dětí

„Jak konkrétně s dětmi pracujete, abyste zlepšili jejich pohybovou stránku?“

V canisterapii se většinou začíná prvním krokem, kdy si dítě hraje se psem, aniž by věnovalo terapeutovi pozornost. Terapeut se poté začleňuje do interakce mezi dítětem a psem a postupně přesměrovává zájem dítěte o hru se psem, která stále více a více ustupuje do pozadí, na interakci s terapeutem (Galajdová, 1999).

Aktivita = Cvičení

Hra tvoří nedílnou součást dětství, proto je canisterapie u dětí prováděna formou hry. Jde o přirozený způsob učení a osvojování si nejrůznějších dovedností. Součinností s druhými se děti seznamují s pravidly života dospělých, který je teprve čeká. Když jsou děti zapojeni do hry jejich soustředění je zaměřeno na konkrétní cíl, a tak zůstávají bdělí a aktivní (Keyová, 2002).

Při rozhovorech s konverzačními partnery mě zajímalo, jak s dětmi při canisterapii konkrétně pracují a co to pro ty děti znamená. Paní **Marie** říká: *„Rozvíjím hlavně jejich vzájemnou komunikaci a spolupráci. Takže různé hry, kde oni musí mezi sebou spolupracovat a pomáhat si. Rozdělují je na dvě skupinky a ty spolupracují. Ten pes je tam vždy zapojený, do té hry nebo soutěže. Je tam hodně fyzického kontaktu. Oni ho vodí nebo ho podlézají, přelézají, leží na něm, takže se při té hře procvičí.“*

Paní **Lenka** mi při ukázkách fotografií při průběhu canisterapie jednotlivé kroky své práce popisovala následovně: „*Tady překračujeme pejska, pes leží a děti překračují.*“ ...(..).. „*Také ho podlézají, ty děti z toho mají legraci a zároveň se procvičují. Oni se toho nemohly nabažit, je to strašně bavilo. Vladánek špatně ovládal jednu ruku, takže jsme do ni vždy dávali různé předměty, kartáč, hračku, aby ji procvičoval. Pořád pejskovi něco podával nebo i házel. To už pro něj byl výkon. On si všechny ty svaly procvičí. Maminka byla přítomna a byla překvapena, že on patnáct minut vydrží něco dělat.*“

Z uvedené výpovědi konverzačního partnera vyplývá, že pes opravdu děti zaujme a motivuje k pohybu, protože je proměnlivým zdrojem podnětů a dítě se s ním nenudí. Zkušený pedagog dokáže najít nebo i vymyslet spoustu her. Dítě při kontaktu se zvířetem vnímá v první řadě psa, uvolní se, a že přitom musí vyvíjet vlastní aktivitu, něco si zapamatovat, na něco si vzpomnět nebo musí cvičit, tak vše vnímá jako hru nebo jako něco, co ho baví a je mu příjemné, čímž pro terapeuty vytváří vhodnou atmosféru k rozvoji osobnosti dítěte.

Polohování = Relaxace

Paní **Jana** je fyzioterapeut a při canisterapii toho velmi využívá: „*Dělám protahování, polohování, fyzioterapii. Využívám toho psa proto, aby se to dítě uvolnilo. Ležet se psem, to je maximální příval energie. Oni vám strašně dají ti psi.*“

Paní **Monika** se ze všech konverzačních partnerů věnuje canisterapii nejkratší dobu, přesto má získané zkušenosti s dětmi autistickými, mentálně postiženými a dětmi s více vadami. Z rozhovoru s ní jsem zjistila, že canisterapii s postiženými klienty provádí formou polohování se psem a říká: „*Máme tam holčičku, která je ještě na kočárku a neumí chodit, takže děláme to polohování. Pes si lehne a přes něj položíme tu holčičku. Takže ta holčička klečí na čtyřech přes toho psa a najednou se učí zvedat hlavičku, trošku hýbat s nožičkami, ručičkami a zkouší se stavět. Já ji do ruky nacpu granulu a pes se jazykem snaží dostat do té dlaně. Líže ji tu ruku a ona už teď má tu ruku krásně otevřenou.*“

Výsledky z polohování si pochvalovala i Paní **Hana**, která říká: „*Já jsem tam přišla a to dítě bylo uplakaný, od rána roztěkané. Ta jeho vychovatelka tvrdila, že to dnes nemá smysl. Přišla jsem ho polohovat, no a on usl u toho polohování. On se uvolnil, prospal a mu se zjemnily ty rysy v obličejí, kdyby mi to někdo vyprávěl,*

tak bych tomu nevěřila, ale že jsem to viděla. Když s těma dětma děláte, tak je pozorujete ty děti. Díváte se do očí, všímáte si. Já jsem ho hladila po tváři, mluvila jsem na něho: „Ty jsi hodný chlapec.“ Když se pak probudil, tak byl úplně v pohodě. Já si myslím, že přispělo jedno k druhému. Ten pejsek, já tím hlazením.“ Paní **Kateřina** říká: *„Domlouvám se s pracovníkama, terapeutama, jak je každé dítě postižené, co je potřeba prohřívát a děláme polohování. Když skončíme, to dítě má například ručičku prohřátou, lépe se mu s ní hýbe.“*

Přátelský, bezpečný vztah ke zvířeti umožňuje dítěti příjemnou relaxaci (kolektiv autorů, 2000). Pes v polohování nahrazuje polštáře, které klienta podpírají, díky své teplotě působí na klienta velmi příjemně a díky dýchání psa se většinou zklidní i dech postiženého. Při polohování dochází k velkým zlepšením, největší výsledky jsou vidět u dětí trpících svalovými křečemi nebo třesem (Galajdová, 1999).

Polohování je pro psa velmi namáhavé, nemělo by trvat déle než 15-25 minut v kuse. Běžně se výsledky polohování začínají projevovat již po 7-mé až 12-té minutě. Úkon by měl probíhat v teplém, klientovi i psu, příjemném prostředí bez rušivých vlivů, jinak nemá účinnost.

6.3. SHRNU TÍ ANALÝZY A INTERPETACE DAT

VE VZTAHOVÉM RÁMCI SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

Shrnu-li celou analytickou část a její interpretaci, můžu říci, že z výpovědi komunikačních partnerů jsem si objasnila úlohu jednotlivých činitelů, kteří se na canisterapii podílejí a odhalila podmínky, za nichž má canisterapie největší vliv na rozvíjení sociálně-psychologických dovedností dětí.

Zkušenosti konverzačních partnerů jsou různé a právě tyto zkušenosti mají v konečné fázi velmi důležitou hodnotu. Podle výpovědí canisterapeutů z daného výzkumu vyplývá, že při canisterapii nezáleží na věku dítěte, na barvě, velikosti nebo rase psa, ale na přístupu dospělého k dítěti. Ke zdravému i postiženému dítěti přistupují stejně. Často vyhledávají situace, kde mohou zapojit do hry jak děti zdravé, tak postižené, aby se naučily vedle sebe žít. U postiženého dítěte je celý proces canisterapie pomalejší a omezenější jak v pohybu, tak v komunikaci, ale za to cílenější.

Canisterapie dítěti nemůže ublížit, ale může být mnohdy bezvýznamná nebo výsledek může být rozpoznán po velmi dlouhé době, jestliže u canisterapie není přítomna osoba, která na dítě přímo působí a snaží se cíleně něco rozvíjet či měnit. Působení psa se využívá proto, aby odvrátil pozornost dítěte a dítě se začalo chovat uvolněně, přirozeně a samovolně si osvojovalo nové dovednosti, které právě odborník má stanovené za svůj cíl. Dítě se více snaží, je radostně naladěno a lépe spolupracuje s druhými osobami. Na další setkání se těší, dělá pokroky mnohem rychleji, než kdyby za ním docházel logoped nebo psycholog sám a dítě bylo vystrašené, nesoustředěné, znuděné a nespolupracující.

Ze strany canisterapeuta musí být splněný výcvik psa. To znamená, že canisterapeut musí mít patřičné zkoušky se svým psem, který je na základě toho označován jako schopný provádět canisterapii a musí je pravidelně opakovat. Za další canisterapeut musí mít o canisterapii zájem, měl by se věnovat těm klientům, se kterými ho práce baví a naplňuje. To stejné platí i u canisterapeutického psa.

Působení psa při canisterapii má na děti pozitivní efekt téměř vždy. Negativní může být alergická reakce na zvíře. U autistického dítěte se může objevit negativní chování vůči psovi, tedy agresivita, kterou si na psovi může začít vybíjet nebo u epileptiků se objevují epileptické záchvaty vyvolané právě canisterapií. I špatná

zkušenost dítěte se psem se dá odbourat a změnit. Právě tyto děti jsou velmi častými klienty canisterapie.

Sedm komunikačních partnerů z devíti se při své práci setkali prozatím se samými pozitivními efekty canisterapie. Toto hodnocení obrací na svoji osobu, jelikož si myslí, že právě oni zabezpečili správné působení psa na dítě, čímž dosáhli cíleného efektu canisterapie.

Sociální pedagogika je pedagogická disciplína zaměřující se především na výchovný proces a výchovné oblasti, kde je dominantní vliv prostředí, tedy mimo vyučování, v oblasti volného času, v různých mimoškolních výchovných resp. převýchovných institucích, dětských a mládežnických organizacích. Upřednostňuje takové výchovné postupy, které nemají zřetelný charakter organizovanosti a přímého působení, ale naopak ty, které působí přirozeně a nedirektivně.

Společným základem canisterapie a sociální pedagogiky je zájem o stejného jedince, zaměření na výchovu, převýchovu, terapii různých dětí a to sociálně a emocionálně narušených, hyperaktivních, ohrožených, závislých či týraných a zneužívaných, dále kompenzace a hledání řešení vztahu integrace a sociálního prostředí. Canisterapie má široké využití. Působí jako doplňková a podpůrná terapie, která pomáhá při práci s dětmi, ať už jde o oblast vzdělávací to je pedagogickou, zdravotní, psychologickou nebo vychovatelskou. Úkolem canisterapie u dětí je přispívat k učení a rozvíjet či získat potřebné dovednosti.

Jde o pomoc, kterou potřebují jedinci, kteří se musejí vypořádávat se životními úkoly, problémy a ohroženími v různých prostředích a při hledání optimálních forem kompenzace různých nedostatků. Pes nevyřeší všechny výchovné problémy a už vůbec ne najednou, značnou měrou, ale za pomoci canisterapie přispěje k jejich snadnějšímu zvládnutí a hlavně k jejich předcházení. Přispěje k rychlejší socializaci jedince, k rozvoji sociálně-psychologických dovedností u dětí jako je umění komunikace, umění vyjádřit se přesně a konkrétně, umění naslouchat, umění empatie a zvládnutí krizových situací. Canisterapie má vliv na psychologickou a sociálně-integrační stránku člověka. Samozřejmě za podmínek správného vedení a přístupu při canisterapii, za spolupráce rodičů nebo vychovatelů, psychologů, pedagogů či lékařů.

DISKUZE

V této kapitole se chci pozastavit nad možnými nedostatky své bakalářské práce, které mohou vycházet z metodologie výzkumu. Jsem si vědoma, že případné chyby mohou mít vliv na kvalitu celé práce.

Jak jsem uvedla v úvodu, s canisterapií jsem se dostala do kontaktu v občanském sdružení „Piafa“, kde jsem měla možnost osobně nahlédnout pod ruce canisterapeutům. Setkala jsem se s dětmi zdravými i postiženými a měla možnost porovnávat. Doufám, že se mi podařilo při zpracování analýzy zachovat objektivitu a nezkreslující pohled na danou problematiku výzkumu.

Praktická část je zaměřena na názory canisterapeutů, takže vycházím z jejich zkušeností. Uvědomuji si, že výsledky zkoumání nemůžu zobecnit na celou populaci z důvodu nedostatečného počtu výpovědí. Pro svůj výzkum jsem provedla rozhovory pouze s 9 konverzačními partnery z dostupných 20 kontaktů. První důvod byl ten, že ostatní konverzační partneři na začátku odmítli s výrokem, že je obtěžují a nebo jich pár, těsně před smluvenou schůzkou, zavolalo s velmi zajímavou omluvou, pro její odložení. Druhým důvodem byla docílená saturace.

Překvapilo mě, že výpovědi konverzačních partnerů se ve většině případů shodovaly. Během prvních rozhovorů jsem zjistila, že někteří konverzační partneři mají složené canisterapeutické zkoušky a získanou praxi prostřednictvím Sdružení „Piafa“ ve Vyškově, z čehož je možné, že jsem již brzy dospěla k teoretické nasycenosti a moje výsledky můžou být ovlivněny výběrem vzorku.

Také jsem si všimla, že konverzační partneři měli tendenci zobecňovat postupy práce canisterapeutů. V tomto případě jsem důrazněji nabádala k osobnímu přístupu a více se zajímala o konkrétní zkušenosti a platné závěry jejich vlastní práce s dětmi.

Vzhledem k tomu, že při rozhovorech mě zajímala míra zkušeností konverzačních partnerů a zhodnocení jejich výsledků práce, myslím si, že do podstaty zkoumané věci jsem pronikla a případné nedostatky jsem popsala v této fázi.

ZÁVĚR

Touto bakalářskou prací jsem se snažila přiblížit pozitivnímu vlivu canisterapie na různé oblasti postižení a její využití v praxi. Canisterapie klade důraz především na řešení problémů psychologických, citových a sociálně-integračních.

Canisterapeutický pes při terapii vystupuje jako zdroj sociální podpory, což je důležité pro zdravý psychický vývoj všech dětí. Pes snadněji učí děti i dospělé k projevům sociálního chování. Dochází k nabuzení sympatického nervového systému tím, že odvádí pozornost člověka k něčemu příjemnějšímu, poskytuje mu pocit bezpečí a umožňuje mu dotekový kontakt. Snižuje svou přítomností pocit osamělosti a deprese.

V současné době se u nás canisterapie u dětí uplatňuje v oborech rehabilitace, pedagogiky, psychologie, logopedie, psychiatrie, a to ve speciálních školách a školkách. Cílem je posílení žádoucího chování nebo naopak utlumení nežádoucího chování klienta. Například léčení psychických obtíží, nácvik nových dovedností, jako mluvení a chůze.

Konkrétně jsem se ve své práci zaměřila na názory a zkušenosti 9 canisterapeutů a zhodnocení jejich výsledků práce. Mým cílem bylo zjistit, jaké jsou názory a zkušenosti canisterapeutů s rozvojem sociálně-psychologických dovedností u dětí, kteří navštěvují canisterapii a kteří činitelé se podílejí na terapeutickém účinku canisterapie. Zaměřila jsem se proto na konverzační partnery poskytující canisterapii převážně dětem. Během prvních rozhovorů jsem zjistila, že většina canisterapeutů je vyškolená u stejného poskytovatele a čerpá poznatky ze stejných zdrojů. Vychází to i z faktu, že canisterapie je nevšední téma, které je veřejnosti doposud málo známé, a proto se většina lidí se zájmem o canisterapii obrací na stejné poskytovatele, za účelem jejich pomoci k získání canisterapeutických zkoušek a praxe.

Vzhledem k tomu, že při canisterapii se rozvíjí celková osobnost jedince, má canisterapie na dítě terapeutický účinek při zvládnání běžných i sociálních situací. Tím, že se dítě učí např. hrát se svými vrstevníky, za pomoci canisterapie, kde plní určitou roli prostředníka pes, učí se dítě nejen sociálním dovednostem, ale i přirozeně rozvíjí pohybovou stránku osobnosti. V teoretické části bakalářské práce jsou po nastudování odborné literatury uvedeny teorie autorů různých publikací, zabývajících se právě pozitivními účinky canisterapie. V praktické části je popsáno, jestli lze teoretické znalosti ověřit i v praxi. Bakalářská práce se zabývá vlivem canisterapie na sociálně-psychologické dovednosti dětí. Jelikož jsem se v teoretické

části okrajově zmínila i o dalších vlivech canisterapie a to především na rozvoj tělesné oblasti, došla jsem k závěru, že právě při cíleném rozvoji sociálně-psychologických dovednostech dětí se přirozenou formou rozvíjí i jejich stránka pohybová. Proto jsem tuto práci rozšířila i o tyto názory autorů a zkušeností konverzačních partnerů. Doufám, že tato práce neobohatí pouze moji mysl, ale přinese nové poznatky i těm, kteří mají zájem zabývat se právě canisterapií nebo-li terapií, která využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka, prostřednictvím jejich vzájemné interakce.

Závěrem lze shrnout, že pozitivní účinky canisterapie se osvědčily a tato podpůrná léčebná metoda má schopnost pozitivně rozvíjet efekty v kognitivních procesech - vnímání, paměť, emoce a sociální dovednosti.

Canisterapie rozvíjí sociální dovednosti dětí, nutí je ke komunikaci, vyžaduje jejich ohleduplnost vůči zvířeti. Pes akceptuje klienta bezvýhradně a umožňuje tak dítěti prožít pocit dominance v interakci. Osvojené sociální dovednosti dětem umožní předcházet konfliktním situacím, nepřidávat se na stranu agresorů ani se nestát oběťmi agrese. Přátelský, bezpečný vztah ke zvířeti umožňuje dítěti mimo jiné prožít i příjemnou relaxaci. Rozdíly v rozvoji sociálně-psychologických dovedností jsou individuální. Dítě tedy při canisterapii přirozenou formou rozvíjí svoji celkovou osobnost – cvičí, trénuje soustředěnost a paměť, komunikuje verbálně i neverbálně, učí se poznávat samo sebe i své okolí, stává se ohleduplnější a vnímavější. Záleží ovšem na jeho druhu postižení, podle čehož se odvíjí doba, za kterou je dítě schopné se něco naučit. Další plus nacházíme ve zlepšení jemné motoriky a zaměřenosti pozornosti na konkrétní činnosti klienta, kde se zvyšuje celková koncentrace pozornosti.

Míra zkušeností canisterapeuta vede k lepším pozitivním účinkům canisterapie na rozvoj sociálních i psychologických dovedností dětí. Úlohou jednotlivých činitelů, kteří se na canisterapii podílejí a za nichž má canisterapie největší vliv, je zajištění profesionálního přístupu ke canisterapii, za spolupráce psa jako prostředníka mezi člověkem a sociálním prostředím, psovoda, rodičů nebo vychovatelů, psychologů, pedagogů či lékařů.

Resumé

Bakalářská práce pojednává zejména o pozitivním vlivu canisterapie na rozvoj sociálně-psychologických dovedností dítěte. Inspirací pro volbu tématu pro mě byla praxe ve Sdružení „Piafa“ ve Vyškově, kde jsem se s touto problematikou setkala.

Cílem mé práce je objasnění úlohy a funkce canisterapie při rozvíjení sociálně-psychologických dovedností dětí, které canisterapii navštěvují. Dle názorů a zkušeností canisterapeutů se snažím zjistit, kteří činitelé se podílejí na terapeutickém účinku canisterapie.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje čtyři hlavní kapitoly, ve kterých vymezuji a popisuji pojem canisterapie, oblasti jejího uplatnění a dále se zabývám pozitivními účinky při terapiích. V poslední kapitole teoretické části se snažím nastínit vztah canisterapie k sociální pedagogice.

Praktická část je strukturovaná do třech kapitol. Vymezuji zde metodologii výzkumu, vlastní analýzu a interpretaci dat, kterou shrnuji ve vztahovém rámci sociální pedagogiky. Dále v této části bakalářské práce čtenář nalezne konkrétní výpovědi konverzačních partnerů a propojení získaných dat s teorií. V poslední kapitole se věnuji diskuzi, kde kriticky reflektuji vlastní výzkum a jeho možné nedostatky.

V závěru celé práce shrnuji poznatky z nastudovaných a zjištěných dat.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o pozitivním vlivu canisterapie na rozvoj sociálně-psychologických dovedností dítěte. Objasňuje úlohu jednotlivých činitelů, kteří se na canisterapii podílejí a odhaluje podmínky (okolnosti), za nichž má canisterapie největší vliv na rozvíjení sociálně-psychologických dovedností dětí. Práce je určena všem, kteří se chtějí něco dozvědět o canisterapii, mají rádi zvířata a mají zájem se podílet na řešení daného problému.

Klíčová slova

Canisterapie, canisterapeut, dítě, pes, postižení, sociální pedagogika, sociálně-psychologické dovednosti, terapie.

Annotation

The thesis deals with the positive impact of animal assisted therapy on the development of social-psychological skills of the child. Clarifying the role of various actors who participate in canistherapy and reveals the conditions (circumstances) under which the canistherapy have greatest impact on the promotion of social-psychological skills of children. Work is intended for all who want to learn about canistherapy, they love animals and want to participate in solving the problem.

Keywords

Canistherapy, canisterapeut, child, dog, handicap, social pedagogy, social-psychology skills, therapy.

Seznam literatury

1. BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Public promotion s.r.o., 2008. 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
2. DISSMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 3.vydání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN: 80-2460-139-7.
3. GALAJDOVÁ, L. Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie. Praha: Grada, 1999. 160 s. ISBN: 80-7169-789-3.
4. HENDL, J. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 80-7367-040-2.
5. KEYOVÁ, M. Magická moc zvířat. 1. vydání. Praha: Plot, 2002. ISBN: 80-86523-10-1.
6. KOLEKTIV AUTORŮ. Povídání o canisterapii. Vyškov: Sdružení pro pomoc zdravotně postižených „PIAFA“, 2000. 47 s.
7. KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-383-3.
8. NERANDŽIČ, Z. Animoterapie aneb Jak nás zvířata pomáhají léčit. Praha: Albatros, 2006. 160 s. ISBN 80-00-01809-8.
9. ŠVARCOVÁ, I. Mentální retardace. 3.vydání. Praha: Portál, 2006. 198 s. ISBN: 80-7367-060-7.
10. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky. 3. vydání. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.

Internetové zdroje

Internetový portál pro canisterapii a osobní asistenci společnosti Podané ruce (online).
Dostupné na <http://www.canisterapie.info/o-canisterapii>.

Internetové stránky občanského sdružení Psi pro život (online). Dostupné na
<http://www.psiprozivot.cz/>.

Internetové stránky dobrovolnického centra ve Fakultní nemocnici v Motole (online).
Dostupné na <http://www.dcmotol.cz/>.

Synek, F., Logopedická prevence (online). 2006. Cit. 10.09.2009. Dostupné na
<http://www.archart.cz/czech/logoped/logopedie.htm>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 Fotografie terapií pomocí psů

Příloha č. 2 Ukázka canisterapeutické zkoušky

Příloha č. 3 Formulace otázek

Příloha č. 1

Fotografie terapií pomocí psů

Zdroj: www.psiprozivot.cz

Obrázek č.1: Polohování se psy

Obrázek č.2: Rozvoj tělesné oblasti (jemná a hrubá motorika)

Obrázek č.3: Rozvoj v oblasti řečové

Příloha č. 2

Ukázka canisterapeutické zkoušky

- **Ovladatelnost psa – hodnocení 0-5 bodů**

1. Přivolání psa ze hry s majitelem nebo pomocníkem a následné uklidnění
2. Přivolání psa ze skupiny hrajících si psů
3. Sedni, lehni
4. Odložení (psovod ve vzdálenosti 10m)
5. Reakce psa na rušivé vlivy(neobvyklé zvuky, běžající děti apod.)

- **Odborné cviky**

1. Majitel uváže psa a zajde do úkrytu. Kolem psa procházejí osoby zvířata a děti.(bez kontaktu ze psem). Pes zůstane klidný a vyrovnaný.
2. Prohlídka psa jako u veterináře. Hodnotí se ochota psa k prohlídce (prohlídka zubů, varlat atd.) a spolupráce s cizí osobou. Pes zůstane klidný a vyrovnaný.
3. Ponechání psa s cizí osobou (pomocník, rozhodčí) v místnosti bez majitele s tím, že pomocník na psa promluví, pohladí ho. Pes zůstane klidný a vyrovnaný.
4. Reakce psa na rušivé vlivy za přítomnosti majitele (padající drobné předměty – klíče, gestikulující osoby apod.) Hodnotí se reakce psa na hluk a na nečekané podněty. Pes by se měl chovat adekvátně k síle rušivého podnětu (mírné uleknutí a následné uklidnění se nehodnotí jako chyba)
5. Aportování předmětu (oblíbené hračky) - a to jak majiteli, tak jiné osobě. Hodnotí se především ochota psa spolupracovat a hrát si s jinou osobou než s majitelem
6. Pes prokáže, že toleruje omezení pohybu. Asistent psa pevně obejmě, může se přidat i rozhodčí. U malého psa i zvednutí do náručí.
7. Chování psa mezi hrajícími si dětmi. Děti ho mohou hladit, mazlit se s ním a mohou i vykřiknout. Pes musí zůstat přátelský a klidný ke všem projevům dětí.
8. Podávání pamlsku a potravu psovi. Pomocník, dítě, nebo tělesně nebo duševně handicapovaný člověk podá psovi pamlsek. Hodnotí se opatrnost psa při převzetí pamlsku.
9. Kontakt psa s tělesně postiženým na vozíku nebo s berlemi. Hodnotí se ochota psa ke komunikaci s touto osobou.Pes zůstává klidný a přátelský.

10. Kontakt psa duševně postiženým, který si s ním hraje. Hodnotí se ochota psa ke komunikaci s touto osobou. Pes zůstává klidný a přátelský.
11. Chování psa k ležící osobě. Hodnotí se snaha psa o kontakt s nemohoucí osobou.
12. Celkový dojem psa a psovoda v průběhu celé zkoušky.

Zdroj: Galajdová, 1999

Příloha č. 3

Formulace otázek

- 1) S jakými typy dětí pracujete nejčastěji? A jak?
- 2) Jak konkrétně s dětmi pracujete, abyste rozvíjela jejich rozumové schopnosti?
- 3) Jak konkrétně s dětmi pracujete, abyste rozvíjela jejich pohybovou stránku?
- 4) Lze canisterapií ovlivnit chování klienta? Změnit jeho dosavadní návyky, životní styl?
- 5) Zajímá mě jak dlouho už se canisterapií zabýváte? Jak jste se k této profesi dostala?
- 6) Můžete z praxe říci, jaké má canisterapie na děti účinky?
Jsou spíše pozitivní nebo i negativní?
- 7) Zlepšily se u dětí například komunikační dovednosti?
- 8) Co ještě se dá pomocí canisterapie u dětí rozvíjet, naučit nebo změnit?
- 9) Zaznamenali jste u dětí nějakou změnu v citové oblasti?
Změnilo se nějak jejich prožívání?
- 10) Zlepšily se po terapiích i pohybové schopnosti?
Proč zrovna canisterapie, je to s její pomocí snadnější, rychlejší....?
- 11) Dělala jste někdy nějaké výzkumy, či obecně platné závěry o canisterapii?
- 12) Spolupracujete při terapiích i s rodinou dítěte, nebo jinými institucemi?